ਭਾਗ—A ਬਾਲ ਵਿਕਾਸ ਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਸ਼ਾਸਤਰ (ਦੁ-ਭਾਸ਼ੀਆ)-ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਨੰ : 1-30

1. Linguistic relativity hypothesis was given by
(*a*) Chomsky (*b*) Benjamin Lee Whorf
(*c*) Freud (*d*) Skinner

2. Which of the following statements is not correct about growth and development ?
(*a*) Growth is quantitative and development is qualitative.
(*b*) Growth involves changes in structure and not function.
(*c*) Physical growth slows down after adolescent stage.
(*d*) Development is not a continuous process.

3. Maturationist theory was propounded by
(*a*) Gessell (*b*) Freud
(*c*) James (*d*) Bandura

4. The theoretical base for programmed learning is rooted best in the
(*a*) Classical Conditioning Theory
(*b*) Human Information Processing Theory
(*c*) Operant Conditioning Theory
(*d*) Social Cognitive Theories

5. 'Anorexia nervosa' is an eating disorder caused by
(*a*) high food intake in children
(*b*) very limited food intake in children
(*c*) irregular food intake in children
(*d*) high tension and anxiety in children.

6. As per the information processing theories, visuo-spatial sketchpad is a part of
(*a*) working memory (*b*) long term memory
(*c*) information storage (*d*) retrieval of information

7. Which of the following statements about abolescents is true ?
(*a*) Girls typically start their pubertal growth spurt more than a year before boys
(*b*) Although the age at which individual children begin to mature varies, the time required for pubertal changes in quite uniform.
(*c*) During adolescence, one begins feeling the need for both intimacy and sexual gratification.
(*d*) All of the above are true.

1. 'ਭਾਸ਼ਾ-ਵਿਗਿਆਨਿਕ ਸਾਪੇਖਕ ਪਰਿਕਲਪਨਾ' ਦਾ ਸਿਰਜਕ ਹੈ :
(*a*) ਚੌਮਸਕੀ (*b*) ਬੈਂਜਾਮਿਨ ਲੀਅ ਵੌਰਫ਼
(*c*) ਫਰਾਇਡ (*d*) ਸਕਿਨਰ

2. ਹੇਠ ਲਿਖਿਆਂ ਵਿਚੋਂ 'ਵ੍ਰਿਧੀ' ਅਤੇ 'ਵਿਕਾਸ' ਬਾਰੇ ਕਿਹੜਾ ਕਥਨ ਦਰੁਸਤ ਨਹੀਂ ਹੈ :
(*a*) ਵ੍ਰਿਧੀ ਗਿਣਾਤਮਕ ਅਤੇ ਵਿਕਾਸ ਗੁਣਾਤਮਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
(*b*) ਵ੍ਰਿਧੀ ਸੰਰਚਨਾ ਵਿਚ ਬਦਲਾਉ ਲਿਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਨਾ ਕਿ ਕਾਰਜ ਵਿਚ।
(*c*) ਕਿਸ਼ੋਰ ਅਵਸਥਾ ਦੇ ਪੜਾਅ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸਰੀਰਕ ਵ੍ਰਿਧੀ ਧੀਮੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।
(*d*) ਵਿਕਾਸ ਇਕ ਨਿਰੰਤਰ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਨਹੀਂ ਹੈ।

3. ਪਰਿਪੱਕਵਤਾ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ਦਿੱਤਾ ਹੈ :
(*a*) ਗੇਸਲ (*b*) ਫਰਾਇਡ
(*c*) ਜੇਮਸ (*d*) ਬੈਂਡੂਰਾ

4. ਯੋਜਨਾ-ਬੱਧ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤਕ ਆਧਾਰ ਦੀ ਨੀਂਹ ਮੌਜੂਦ ਹੈ :
(*a*) ਕਲਾਸਿਕੀ ਅਨੁਕੂਲਨ ਸਿਧਾਂਤ ਵਿਚ
(*b*) ਮਾਨਵ ਸੂਚਨਾ ਪ੍ਰਕ੍ਰਮਣ ਸਿਧਾਂਤ ਵਿਚ
(*c*) ਕਿਰਿਆਪ੍ਰਸੂਤ ਅਨੁਕੂਲਨ ਸਿਧਾਂਤ ਵਿਚ
(*d*) ਸਮਾਜਿਕ-ਵਿਗਿਆਨ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਵਿਚ

5. ਖਾਣ ਦੇ ਵਿਕਾਰ 'ਐਨੋਰੈਕਸੀਆ ਨਿਰਵੋਸਾ' ਦਾ ਕਾਰਨ ਹੈ :
(*a*) ਬੱਚਿਆਂ ਦਾ ਬਹੁ-ਮਾਤਰਾ ਵਿਚ ਖਾਣਾ
(*b*) ਬੱਚਿਆਂ ਦਾ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਮਾਤਰਾ ਵਿਚ ਖਾਣਾ
(*c*) ਬੱਚਿਆਂ ਦਾ ਨਿਯਮ ਅਨੁਸਾਰ ਨਾ ਖਾਣਾ
(*d*) ਬੱਚਿਆਂ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਤਣਾਉ ਅਤੇ ਵਿਆਕੁਲਤਾ

6. ਸੂਚਨਾ ਪ੍ਰਕਰਮਣ ਸਿਧਾਂਤ ਅਨੁਸਾਰ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ-ਸਥਾਨਕ ਸਕੈੱਚ ਪੈਡ ਹਿੱਸਾ ਹੈ :
(*a*) ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਯਾਦਦਾਸ਼ਤ ਦਾ (*b*) ਲੰਮੇ ਸਮੇਂ ਦੀ ਯਾਦਦਾਸ਼ਤ ਦਾ
(*c*) ਸੂਚਨਾ ਭੰਡਾਰ ਦਾ (*d*) ਸੂਚਨਾ ਦੀ ਪੁਨਰ-ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦਾ

7. ਹੇਠ ਲਿਖਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਕਿਸ਼ੋਰ ਅਵਸਥਾ ਬਾਰੇ ਕਿਹੜਾ ਕਥਨ ਸਹੀ ਹੈ :
(*a*) ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕੁੜੀਆਂ ਵਿਚ ਮੁਟਿਆਰਪਣ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਮੁੰਡਿਆਂ ਨਾਲੋਂ ਇਕ ਸਾਲ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ
(*b*) ਪ੍ਰੌੜ ਉਮਰ ਇਕੱਲੇ-ਇਕੱਲੇ ਬੱਚੇ ਵਿਚ ਵਿਭਿੰਨ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਪਰ ਗਭਰੇਟ ਹੋਣ ਲਈ ਲੱਗਣ ਵਾਲਾ ਸਮਾਂ ਲਗਭਗ ਇਕ-ਸਮਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
(*c*) ਕਿਸ਼ੋਰ ਅਵਸਥਾ ਸਮੇਂ ਵਿਅਕਤੀ ਅਪਣੱਤ ਅਤੇ ਲਿੰਗ-ਮੂਲਕ ਇੱਛਾ-ਪੂਰਤੀ ਦੋਹਾਂ ਦੀ ਲੋੜ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਾ ਹੈ।
(*d*) ਉਪਰੋਕਤ ਸਾਰੇ ਦਰੁਸਤ ਹਨ।

8. 'Scaffolding' in the context of learning theories refers to
   (*a*) Simulation teaching
   (*b*) Recapitulation of previous learning
   (*c*) Giving support in learning by adults
   (*d*) Ascertaining the causes of mistakes done by students.

9. Which one of the following is the central idea of Giligan's critique of Kohlberg's theory of moral development ?
   (*a*) Class bias (*b*) Cultural bias
   (*c*) Gender bias (*d*) Racial bias

10. Which one of the following assesses structure of intelligence and its underlying dimensions ?
   (*a*) Psychometric approaches
   (*b*) Structural approaches
   (*c*) psycho-analytical approaches
   (*d*) Information processing approach

11. Which of the following is NOT a function of Continuous and Comprehensive Evaluation ?
   (*a*) Help in regular assignment to the extent and degree of learner's progress.
   (*b*) Identification of areas of aptitudes and interests.
   (*c*) Bring innovation in the field of education.
   (*d*) Helping teachers to organize effective teaching strategies.

12. The manifestation of symptoms such as Severe Impairment in social interaction and in communication can be diagnosed as symptoms of
   (*a*) Autism (*b*) Amnesia
   (*c*) Cerebral Palsy (*d*) Rett's syndrome

13. While discussing about Indian politics, the teacher with a view to help students to understand the concepts uses such words as political will, social equality, and political assumptions. According to Vygotsky's theory this is an example of
   (*a*) Scaffolding (*b*) Guided participation
   (*c*) Apprenticeship (*d*) Peer interaction

14. According to Piaget's theory of cognitive development, equilibriation is
   (*a*) fitting new information into existing schemes
   (*b*) altering existing schemes or creating new ones in response to new information
   (*c*) recognizing new information as a disguised version of old information
   (*d*) search for mental balance between cognitive schemes and information from the environment.

15. Unneeded letters, the omission of needed letters, reversal of vowels, reversal of syllabus are commonly associated with of the following learning disability ?
   (*a*) Dyslexia (*b*) Dyscalculia
   (*c*) Dysgraphia (*d*) Dysphasia

8. ਸਿੱਖਣ ਸਿਧਾਂਤ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿਚ 'ਸਕੈਫੋਲਡਿੰਗ' ਸੰਕੇਤ ਕਰਦਾ ਹੈ :
   (*a*) ਅਨੁਕਰਨ ਕਰਨ ਕੇ ਸਿਖਾਉਣ ਵੱਲ।
   (*b*) ਪੂਰਵ-ਸਿੱਖਣ ਦੇ ਪੁਨਰ-ਦੁਹਰਾਉ ਵੱਲ।
   (*c*) ਬਾਲਗ ਦੀ ਸਿੱਖਣ ਵਿਚ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਨ ਵੱਲ।
   (*d*) ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਗ਼ਲਤੀਆਂ ਦੇ ਕਾਰਨਾਂ ਦੀ ਪੜਤਾਲ ਕਰਨ ਵੱਲ।

9. ਹੇਠ ਲਿਖੇ 'ਚੋਂ ਕੋਲਬਰਗ ਦੇ ਨੈਤਿਕ ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ, ਗਿਲੀਗਨ ਦੀ ਮੀਮਾਂਸਾ ਦਾ ਕੇਂਦਰੀ ਵਿਚਾਰ ਕੀ ਹੈ :
   (*a*) ਵਰਗ ਪੱਖਪਾਤ (*b*) ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਪੱਖਪਾਤ
   (*c*) ਲਿੰਗਕ ਪੱਖਪਾਤ (*d*) ਨਸਲੀ ਪੱਖਪਾਤ

10. ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਵਿਚੋਂ ਕਿਹੜਾ ਬੁੱਧੀ ਦੀ ਸੰਰਚਨਾ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀਆਂ ਮੂਲ ਤਹਿਆਂ ਦੇ ਪਾਸਾਰਾਂ ਦਾ ਮੁੱਲਾਂਕਣ ਕਰਦਾ ਹੈ :
   (*a*) ਮਨੋਮਿਤੀ ਪਹੁੰਚ (*b*) ਸੰਰਚਨਾਤਮਕ ਪਹੁੰਚ
   (*c*) ਮਨੋਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਨਾਤਮਕ ਪਹੁੰਚ (*d*) ਸੂਚਨਾ ਪ੍ਰਕਰਮਣ ਪਹੁੰਚ

11. ਹੇਠ ਲਿਖਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਕਿਹੜਾ ਨਿਰੰਤਰ ਅਤੇ ਵਿਆਪਕ ਮੁਲਾਂਕਣ ਦਾ ਕਾਰਜ ਨਹੀਂ ਹੈ :
   (*a*) ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਦੀ ਸੀਮਾ ਤੇ ਡਿਗਰੀ ਤੱਕ ਬਕਾਇਤਾ ਅਸਾਇਨਮੈਂਟ ਵਿਚ ਮਦਦ ਕਰਨਾ।
   (*b*) ਦਿਲਚਸਪੀ ਅਤੇ ਰੁਝਾਨ ਦੇ ਖੇਤਰਾਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰਨਾ।
   (*c*) ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਨਵੀਨਤਾ ਲਿਆਉਣਾ।
   (*d*) ਸਿਖਾਉਣ ਦੀ ਅਸਰਦਾਰ ਰਣਨੀਤੀਆਂ ਦੀ ਵਿਵਸਥਾ ਕਰਨ 'ਚ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰਨਾ।

12. ਇਕ ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸਮਾਜਕ ਕਿਰਿਆ ਅਤੇ ਸੰਚਾਰ ਵਿਚ ਵਧੇਰੇ ਅਸਮਰਥ ਹੋਣ ਵਰਗੇ ਲੱਛਣਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਗਟਾਵੇ ਨੂੰ ਹੇਠ ਦਿੱਤੇ ਲੱਛਣ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਛਾਣਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ :
   (*a*) ਔਟਿਜ਼ਮ (*b*) ਸਿਮਰਤੀ ਲੋਪ
   (*c*) ਮੂਰਧਨੀ ਅਧਰੰਗ (*d*) ਰੈੱਟ ਸਿੰਡਰੋਮ

13. ਭਾਰਤ ਦੀ ਰਾਜਨੀਤੀ ਬਾਰੇ ਚਰਚਾ ਕਰਦਿਆਂ, ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਸੰਕਲਪ ਸਮਝਾਉਣ ਦੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਰਾਹੀਂ ਅਧਿਆਪਕ, ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਇੱਛਾ, ਸਮਾਜਕ ਬਰਾਬਰੀ ਅਤੇ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਧਾਰਨਾਵਾਂ ਵਰਗੇ ਸ਼ਬਦ ਵਰਤਦਾ ਹੈ। ਵਾਇਗੋਂਸਕੀ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਅਨੁਸਾਰ ਇਹ ਮਿਸਾਲ ਹੈ :
   (*a*) ਸਕੈਫੋਲਡਿੰਗ ਦੀ (*b*) ਨਿਰਦੇਸ਼ਤ ਸਹਿਭਾਗਤਾ ਦੀ
   (*c*) ਸਿਖਾਂਦਰੂਪੁਣਾ ਦੀ (*d*) ਜਮਾਤੀਆਂ ਦੀ ਆਪਸੀ ਕਿਰਿਆ ਦੀ

14. ਪਿਆਜੇ ਦੇ ਗਿਆਨਮਈ ਸਿਧਾਂਤ ਅਨੁਸਾਰ 'ਸੰਤੁਲਨ' ਹੈ :
   (*a*) ਵਰਤਮਾਨ ਸਕੀਮਾਂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਸੂਚਨਾ ਦਾ ਫਿੱਟ ਹੋਣਾ।
   (*b*) ਵਰਤਮਾਨ ਸਕੀਮਾਂ ਨੂੰ ਬਦਲਣਾ ਅਤੇ ਨਵੀਂ ਸੂਚਨਾ ਦੀ ਪ੍ਰਤਿਕਿਰਿਆ ਵਜੋਂ ਨਵੇਂ ਸਕੀਮਾਂ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਕਰਨਾ।
   (*c*) ਪੁਰਾਣੀ ਸੂਚਨਾ ਦੇ ਲੁਕਵੇਂ ਸੰਸਕਰਨ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਨਵੀਨ ਸੂਚਨਾ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰਨਾ।
   (*d*) ਵਾਤਾਵਰਨ ਵਿਚੋਂ ਗਿਆਨਮਈ ਸਕੀਮਾਂ ਅਤੇ ਸੂਚਨਾ ਵਿਚਕਾਰ ਮਾਨਸਕ ਸੰਤੁਲਨ ਨੂੰ ਤਲਾਸ਼ਣਾ।

15. ਗ਼ੈਰ-ਜ਼ਰੂਰੀ ਅੱਖਰ ਲਿਖਣਾ, ਜ਼ਰੂਰੀ ਅੱਖਰਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦੇਣਾ, ਧੁਨੀਆਂ ਅਤੇ ਅੱਖਰਾਂ ਦਾ ਆਪਸੀ ਪਰਿਵਰਤਨ ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਕਿਹੜੀ ਸਿੱਖਣ ਅਯੋਗਤਾ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹੈ ?
   (*a*) ਡਿਸਲੈਕਸੀਆ ਨਾਲ (*b*) ਡਿਸਕੈਲਕੁਲੀਆ ਨਾਲ
   (*c*) ਡਿਸਗ੍ਰਾਫੀਆ ਨਾਲ (*d*) ਡਿਸਫ਼ੇਜ਼ੀਆ ਨਾਲ

16. Which statement is true about inclusive education ?

(*a*) Children should not be given right to education

(*b*) All children should receive equal opportunity and right to participate in school.

(*c*) Girls are not a part of inclusive education.

(*d*) Separate special education classes should be conducted in the school.

17. Learning disabled children are

(*a*) deficient in using potentials

(*b*) low in intelligence (*c*) slow in activity

(*d*) none of these

18. Which of the following is not the aim of IEDC ?

(*a*) Removing the mainstream schools.

(*b*) Providing educational opportunity to differently abled students in the school.

(*c*) Facilitate retention of differently abled in the school system.

(*d*) Integrate children from special schools with common schools.

19. Who critiqued Piaget's theory by saying that 'If a child will not learn before he is capable to learn, then why bother; and if a child will learn automatically after he has the capability to learn, then why bother' ?

(*a*) Bruner (*b*) Gardner

(*c*) Stenberg (*d*) Maslow

20. According to A. Bandura, the following is a pre-condition for observational learning

(*a*) The behaviour observed should be socially acceptable

(*b*) The model must be physically present in front of the child

(*c*) The child must fully understand the consequences of imitating the model

(*d*) The child must have the motor capacity and the strength to perform the actions observed.

21. According to Piaget which of the following is NOT one of the four stages of moral development ?

(*a*) Anomy (*b*) Heteronomy–Reciprocity

(*c*) Autonomy–Abolescence

(*d*) Sensory–Motor

22. According to the theory of multiple intelligence, understanding of one's own feelings, motives and desires is called

(*a*) Interpersonal intelligence

(*b*) Intra–personal intelligence

(*c*) Naturalist intelligence

(*d*) Spatial intelligence

16. ਸਮਾਵੇਸ਼ੀ ਸਿੱਖਿਆ ਬਾਰੇ ਕਿਹੜਾ ਕਥਨ ਦਰੁਸਤ ਹੈ ?

(*a*) ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਸਿੱਖਿਆ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਨਹੀਂ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ।

(*b*) ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਸਮਾਨ ਅਵਸਰ ਅਤੇ ਸਕੂਲਾਂ 'ਚ ਭਾਗੀਦਾਰ ਬਣਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਮਿਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ

(*c*) ਕੁੜੀਆਂ ਸਮਾਵੇਸ਼ੀ ਸਿੱਖਿਆ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀਆਂ।

(*d*) ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ੇਸ਼-ਸਿੱਖਿਆ ਦੀਆਂ ਵੱਖਰੀਆਂ ਜਮਾਤਾਂ ਲੱਗਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ।

17. ਸਿੱਖਣ ਅਯੋਗਤਾ ਵਾਲੇ ਬੱਚੇ :

(*a*) ਪੂਰਨ ਸਮਰਥਾ ਨੂੰ ਵਰਤਣ ਵਿਚ ਅਯੋਗ ਹੁੰਦੇ ਹਨ

(*b*) ਵਿਚ ਬੁੱਧੀ ਦੀ ਘਾਟ ਹੁੰਦੀ ਹੈ

(*c*) ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਵਿਚ ਧੀਮੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ

(*d*) ਉਪਰੋਕਤ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਨਹੀਂ

18. ਹੇਠ ਲਿਖਿਆਂ 'ਚੋਂ ਕਿਹੜਾ ਆਈ.ਈ.ਡੀ.ਸੀ. ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੈ ?

(*a*) ਮੁੱਖ-ਧਾਰਾ ਵਾਲੇ ਸਕੂਲਾਂ ਨੂੰ ਹਟਾਉਣਾ।

(*b*) ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਯੋਗਤਾ ਵਾਲੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਲਈ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਅਵਸਰ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨਾ।

(*c*) ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਯੋਗਤਾ ਵਾਲੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਸਕੂਲ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਵਿਚ ਬਣਾਏ ਰੱਖਣ ਲਈ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨਾ।

(*d*) ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸਕੂਲਾਂ ਅਤੇ ਸਧਾਰਨ ਸਕੂਲਾਂ ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦਾ ਏਕੀਕਰਨ ਕਰਨਾ।

19. ਪਿਆਜੇ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ ਕਿਹੜੇ ਆਲੋਚਕ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ, "ਜੇਕਰ ਇਕ ਬੱਚਾ ਸਿੱਖਣ ਦੀ ਸਮਰਥਾ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਨਹੀਂ ਸਿੱਖ ਸਕਦਾ ਫਿਰ ਕਿਉਂ ਚਿੰਤਾ ਕਰਨੀ ? ਅਤੇ ਜੇਕਰ ਇਕ ਬੱਚਾ ਸਿੱਖਣ ਵਿਚ ਸਮਰੱਥ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਆਪਣੇ ਆਪ ਸਿੱਖਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਫਿਰ ਵੀ ਚਿੰਤਤ ਕਿਉਂ ਹੋ ?"

(*a*) ਬਰੂਨਰ (*b*) ਗਾਡਨਰ

(*c*) ਸਟੈੱਨਬਰਗ (*d*) ਮੈਸਲੋਅ

20. ਏ. ਬੈਨਡੂਰਾ ਅਨੁਸਾਰ, ਪ੍ਰੇਖਣ ਕਰ ਕੇ ਸਿੱਖਣ ਲਈ ਪੂਰਵ ਸ਼ਰਤ ਹੈ :

(*a*) ਪ੍ਰੇਖਣ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਵਿਵਹਾਰ ਸਮਾਜਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪ੍ਰਵਾਨਿਤ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ

(*b*) ਮਾਡਲ ਸਰੀਰਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਬੱਚੇ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ

(*c*) ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਮਾਡਲ ਦੇ ਅਨੁਕਰਨ ਦੇ ਪਰਿਣਾਮਾਂ ਦੀ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

(*d*) ਬੱਚੇ ਵਿਚ ਮਾਸਪੇਸ਼ੀ ਸਮਰੱਥਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰੇਖਣ ਕਾਰਜ ਨੂੰ ਕਰਨ ਦੀ ਤਾਕਤ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

21. ਹੇਠ ਲਿਖਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਪਿਆਜੇ ਅਨੁਸਾਰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਨੈਤਿਕ ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਚਾਰ ਪੜਾਵਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਿਹੜਾ ਪੜਾਵ ਨਹੀਂ ਹੈ :

(*a*) ਐਨੋਮੀ (*b*) ਹੇਟਰੋਨੋਮੀ-ਰੇਸੀਪ੍ਰੋਸਿਟੀ

(*c*) ਔਨੋਨੋਮੀ-ਐਡੋਲਸੈਂਸ (*d*) ਸੈਂਸਰੀ-ਮੋਟਰ

22. ਬਹੁ-ਬੁੱਧੀ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਅਨੁਸਾਰ, ਸਵੈ-ਅਹਿਸਾਸ, ਉਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਇੱਛਾਵਾਂ ਦੀ ਸਮਝਦਾਰੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ :

(*a*) ਅੰਤਰ-ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਬੁੱਧੀ (*b*) ਆਂਤਰ-ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਬੁੱਧੀ

(*c*) ਪ੍ਰਕਿਰਤੀਵਾਦੀ ਬੁੱਧੀ (*d*) ਸਥਾਨਕ ਬੁੱਧੀ

23. Which of the following statements is true about 'learning'?
(*a*) Learning is fundamentally a mental activity
(*b*) Errors made by children indicate that no learning has taken place
(*c*) Learning is effective in an environment that is emotionally positive and satisfying for the learners.
(*d*) Learning is not affected by emotional factors at any stage of learning.

24. The behaviour showing intrapersonal intelligence is
(*a*) detecting another's underlying intentions and desires
(*b*) reading another's mood
(*c*) discrimination among such similar emotions as sadness and regret
(*d*) using knowledge of others to influence their thoughts and behaviour.

25. Which theory of child development is supported by the frequent finding that adults who abuse their children typically come from families in which they themselves were abused?
(*a*) Freudian psychoanalytic theory
(*b*) Information processing theory
(*c*) Ecological theory (*d*) Social learning theory

26. 'Object permanence' is the major accomplishment of which stage of Piaget's cognitive development?
(*a*) Sensori motor stage (*b*) Pre operational stage
(*c*) Concrete operation stage
(*d*) Formal operation stage

27. The concept of critical period is derived from
(*a*) Embryology (*b*) Physiology
(*c*) Genetics (*d*) Immunology

28. Which of these are not the characteristics of gifted children?
(*a*) Higher order mental processes
(*b*) High self efficiency (*c*) Lack of motivation
(*d*) Solving problems insightfully.

29. Match the following:

(*a*) Charles Spearman	(a) Two level Process Theory
(*b*) E.L. Thorndike	(b) Two Factor Theory
(*c*) Howard Gardner	(c) Multiple Factor Theory
(*d*) Jenson	(d) Theory of Multiple Intelligence

	A	B	C	D
(*a*)	b	c	d	a
(*b*)	b	c	a	d
(*c*)	c	b	d	a
(*d*)	d	a	c	b

30. Which of the following does not agree with Kohlberg's theory of moral development?
(*a*) Moral development proceeds in stages
(*b*) These stages are distinctive but not sequential
(*c*) At stage III the child is totally conformist with the social norms.
(*d*) At the last stage the child formulates his own moral principles.

23. ਹੇਠ ਲਿਖਿਆਂ 'ਚੋਂ 'ਸਿੱਖਣ' ਸੰਬੰਧੀ ਕਿਹੜਾ ਕਥਨ ਸਹੀ ਹੈ ?
(*a*) ਸਿੱਖਣਾ ਬੁਨਿਆਦੀ ਦਿਮਾਗੀ ਕਿਰਿਆ ਹੈ।
(*b*) ਬੱਚਿਆਂ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਗ਼ਲਤੀਆਂ ਇਹ ਸੰਕੇਤ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਕੁਝ ਵੀ ਸਿੱਖਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਿਆ।
(*c*) ਸਿੱਖਣਾ ਅਜਿਹੇ ਵਾਤਾਵਰਨ ਵਿਚ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਉਸਾਰੂ ਭਾਵਨਾ ਵਾਲਾ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਕਰੇ।
(*d*) ਸਿੱਖਣ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਪੜਾਅ 'ਤੇ, ਸਿੱਖਣਾ ਭਾਵਨਾਤਮਕ-ਤੱਤਾਂ ਰਾਹੀਂ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।

24. ਅੰਤਰ-ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਬੁੱਧੀ ਦਾ ਵਿਵਹਾਰ ਪ੍ਰਗਟਾਉਂਦਾ ਹੈ।
(*a*) ਕਿਸੇ ਦੇ ਅੰਤਰੀਵੀਂ ਇਰਾਦੇ ਅਤੇ ਇਛਾਵਾਂ ਦੀ ਸੂਹ ਕੱਢਣ ਨੂੰ।
(*b*) ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਦਾ ਮਿਜਾਜ ਪਰਖਣ ਨੂੰ।
(*c*) ਉਦਾਸੀ ਅਤੇ ਅਫ਼ਸੋਸ ਵਰਗੀਆਂ ਸਮਾਨ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਵਿਚ ਵਖਰੇਵਾਂ ਕਰਨ ਨੂੰ।
(*d*) ਦੂਜਿਆਂ ਦੇ ਗਿਆਨ ਰਾਹੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਅਤੇ ਵਿਵਹਾਰਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਨ ਨੂੰ।

25. ਪ੍ਰਚੱਲਿਤ ਨਿਸਕਰਸ਼ ਅਨੁਸਾਰ, ਉਹ ਬਾਲਗ ਵਿਅਕਤੀ ਜਿਹੜੇ ਆਪਣੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨਾਲ ਦੁਰਵਿਹਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਰੱਖਦੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਦੁਰਵਿਹਾਰ ਹੋਇਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਬੱਚੇ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਕਿਹੜੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਉਜਾਗਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ?
(*a*) ਫਰਾਇਡ ਦੇ ਮਨੋਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ
(*b*) ਸੂਚਨਾ ਪ੍ਰਕਰਮਣ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ (*c*) ਪਰਿਸਥਿਤੀ ਸੰਬੰਧੀ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ
(*d*) ਸਮਾਜਕ-ਸਿੱਖਣ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ

26. 'ਵਸਤੂ ਸਥਾਈਪੁਣਾ' ਪਿਆਜੇ ਦੇ ਗਿਆਨਮਈ ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਕਿਹੜੇ ਪੜਾਅ ਦੀ ਮੁੱਖ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੈ ?
(*a*) ਸੰਵੇਦੀ ਪ੍ਰੇਰਕ ਪੜਾਅ ਦੀ (*b*) ਪੂਰਵ ਸੰਕ੍ਰਿਆਤਮਕ ਪੜਾਅ ਦੀ
(*c*) ਮੂਰਤ ਸੰਕ੍ਰਿਆਤਮਕ ਪੜਾਅ ਦੀ
(*d*) ਔਪਚਾਰਿਕ ਸੰਕ੍ਰਿਆਤਮਕ ਪੜਾਅ ਦੀ

27. ਨਿਰਣਾਇਕ ਕਾਲ ਦਾ ਸੰਕਲਪ ਉਤਪੰਨ ਹੋਇਆ ਹੈ :
(*a*) ਗਰਭ ਵਿਗਿਆਨ ਤੋਂ (*b*) ਸਰੀਰਕ ਕਿਰਿਆ ਵਿਗਿਆਨ ਤੋਂ
(*c*) ਵੰਸ਼ ਵਿਗਿਆਨ ਤੋਂ (*d*) ਰੋਗ-ਸੁਰੱਖਿਆ ਵਿਗਿਆਨ ਤੋਂ

28. ਹੇਠ ਲਿਖਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਕਿਹੜਾ ਪ੍ਰਤਿਭਾਸ਼ਾਲੀ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ?
(*a*) ਉੱਚ-ਦਰਜੇ ਦੀ ਮਾਨਸਿਕ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ
(*b*) ਉੱਚ ਸਵੈ-ਪ੍ਰਵੀਨਤਾ (*c*) ਉਤਸਾਹਨ ਦੀ ਘਾਟ
(*d*) ਅੰਤਰ-ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨਾਲ ਸਮੱਸਿਆ ਨੂੰ ਸੁਲਝਾਉਣਾ।

29. ਕਿਹੜਾ ਕ੍ਰਮ ਸਹੀ ਹੈ :

(*a*) ਚਾਰਲਸ ਸਪੀਅਰਮੈਨ	(a) ਦੋ-ਪੱਧਰੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਸਿਧਾਂਤ
(*b*) ਈ.ਐੱਲ. ਥੌਰਨਡਾਇਕ	(b) ਦੋ-ਕਾਰਕੀ ਸਿਧਾਂਤ
(*c*) ਹੌਵਰਡ ਗਾਰਡਨਰ	(c) ਬਹੁ-ਕਾਰਕੀ ਸਿਧਾਂਤ
(*d*) ਜੇਨਸਨ	(d) ਬਹੁ-ਬੁੱਧੀ ਸਿਧਾਂਤ

	A	B	C	D
(*a*)	b	c	d	a
(*b*)	b	c	a	d
(*c*)	c	b	d	a
(*d*)	d	a	c	b

30. ਹੇਠ ਲਿਖਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਕਿਹੜਾ, ਕੋਲਬਰਗ ਦੇ ਨੈਤਿਕ ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨਾਲ ਮੇਲ ਨਹੀਂ ਰੱਖਦਾ ?
(*a*) ਨੈਤਿਕਤਾ ਦਾ ਵਿਕਾਸ ਪੜਾਅ ਅਨੁਸਾਰ ਅਗਾਂਹ ਵੱਧਦਾ ਹੈ
(*b*) ਇਹ ਪੜਾਅ ਨਿਵੇਕਲੇ ਤਾਂ ਹਨ ਪਰ ਤਰਤੀਬ ਅਨੁਸਾਰ ਨਹੀਂ।
(*c*) ਤੀਜੇ ਪੜਾਅ 'ਤੇ ਬੱਚੇ ਸੰਪੂਰਨ ਰੂਪ 'ਚ ਸਮਾਜਿਕ ਨੇਮ ਦਾ ਅਨੁਸਾਰੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
(*d*) ਆਖ਼ਰੀ ਪੜਾਅ 'ਤੇ ਬੱਚਾ ਆਪਣੇ ਹੀ ਨੈਤਿਕ ਨੇਮ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ-ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਨੰ: 31-60

ਹੇਠ ਲਿਖੀ ਵਾਰਤਕ ਟੁਕੜੀ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹੋ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਉੱਤਰ ਦਿਉ : (31 - 37)

ਸਾਡੀ ਲੋਕਤੰਤਰਿਕ ਵਿਵਸਥਾ ਜਿਸ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ, ਉਸ ਦੀਆਂ ਜੜ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਇਹ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਕਾਰਜਸ਼ੀਲ ਹੈ ਕਿ ਨੀਤੀਆਂ, ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਅਤੇ ਕਦਰਾਂ-ਕੀਮਤਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਸੰਗਠਨ ਬਣਨਗੇ ਅਤੇ ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਲੋਕ-ਬਰਾਬਰਤਾ ਦੇ ਹਿੱਤ ਵਿਚ ਆਪਣੀਆਂ ਗਤੀ-ਵਿਧੀਆਂ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨਗੇ। ਇਹ ਦਰੁਸਤ ਹੈ ਕਿ ਅੱਜ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਅਜਿਹੇ ਸੰਗਠਨਾਂ ਦੀ ਕਮੀ ਨਹੀਂ, ਜਿਹੜੇ ਨੀਤੀਆਂ 'ਤੇ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਅਭਿਲਾਸ਼ਾ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਟਿਕੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਨੀਤੀਆਂ ਦੀ ਗੱਲ, ਦਰਅਸਲ ਅਜਿਹੇ ਸੰਗਠਨ ਵੀ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਪਿਛਲੀ ਅੱਧੀ ਸਦੀ ਵਿਚ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਦਲਾਂ ਨੇ, ਨੀਤੀਆਂ ਆਦਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਅਜਿਹੇ ਉਦਾਹਰਨ ਸਾਹਮਣੇ ਨਹੀਂ ਲਿਆਂਦੇ, ਜਿਹੜੇ ਲੋਕਤੰਤਰਿਕ ਵਿਵਸਥਾ ਦੇ ਮਜ਼ਬੂਤ ਅਤੇ ਤੰਦਰੁਸਤ ਹੋਣ ਦੇ ਸੰਕੇਤ ਦਿੰਦੇ ਹੋਣ, ਫਿਰ ਵੀ ਇਹ ਆਸ ਤਾਂ ਹਮੇਸ਼ਾ ਰਹੀ। ਸਾਡੀ ਰਾਜਨੀਤੀ ਦੀ ਦਿਸ਼ਾ ਤੈਅ ਕਰਨ ਵਿਚ ਨੀਤੀਆਂ ਅਤੇ ਨੈਤਿਕਤਾ ਕੋਈ ਨਾ ਕੋਈ ਭੂਮਿਕਾ ਜ਼ਰੂਰ ਨਿਭਾਏਗੀ। ਖ਼ੈਰ! ਇਹ ਖ਼ੁਸ਼ਫਹਿਮੀ ਸੀ ਪਰ ਹੁਣ ਅਜਿਹੀ ਖ਼ੁਸ਼ਫਹਿਮੀ ਨੂੰ ਪਾਲਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਦਿਸ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਪਰੰਤੂ ਅੱਜ ਇਹ ਸਵਾਲ ਪੁੱਛਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਹੈ ਕਿ ਮੌਕਾਪ੍ਰਸਤੀ ਨੂੰ ਰਾਜਨੀਤੀ ਵਿਚ ਗੁਨਾਹ ਕਦੋਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾਵੇਗਾ, ਨੀਤੀਆਂ ਸਾਡੀ ਰਾਜਨੀਤੀ ਦਾ ਆਧਾਰ ਕਦੋਂ ਬਣ ਸਕਣਗੀਆਂ ?

ਫਿਰ ਆਪਣੇ-ਆਪ ਵਿਚ ਬਦਕਿਸਮਤੀ ਹੀ ਹੈ ਕਿ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਅਤੇ ਨੀਤੀਆਂ 'ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਰਾਜਨੀਤੀ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਨਾ, ਇਕ ਅਜੀਬ ਸ਼ੈਅ ਲੱਗਦਾ ਹੈ। ਸਾਡੀ ਰਾਜਨੀਤੀ ਦੇ ਪਿਛਲੇ ਕੁਝ ਦਹਾਕਿਆਂ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ, ਨਿਰੰਤਰ ਹੋ ਰਹੇ ਪਤਨ ਦਾ ਬਿਰਤਾਂਤ ਹੈ। ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ, ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਕਦੇ ਵੀ ਬਦਲ ਸਕਦੇ ਹਨ ਪਰ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਵਸਤਰਾਂ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਿਚਾਰ ਬਦਲਣ ਨੂੰ ਕਿਸ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਦਰੁਸਤ ਠਹਿਰਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ?

ਸੱਚ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਅੱਜ ਸਾਡੀ ਰਾਜਨੀਤੀ ਵਿਚ ਠੀਕ ਤੇ ਗ਼ਲਤ ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਹੀ ਬਦਲ ਗਈ ਹੈ। ਉਹ ਸਭ ਠੀਕ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਆਪਣਏ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਹਿੱਤਾਂ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਜੋ ਵਿਰੋਧੀ ਆਪਣੇ ਹਿੱਤਾਂ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਲਈ ਉਹੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਅਸੀ ਕਰਦੇ ਹਾਂ, ਉਦੋਂ ਇਹ ਗ਼ਲਤ ਸਿੱਧ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਇਹ ਇਕ ਮੰਦਭਾਗੀ ਸੱਚਾਈ ਹੈ ਕਿ ਅੱਜ ਕਦਰਾਂ-ਕੀਮਤਾਂ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਰਾਜਨੀਤੀ ਮਹਿਜ਼ ਸੱਤਾ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਲਈ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਦਲ-ਬਦਲਣ ਦੀ ਰਾਜਨੀਤੀ ਕਿਸੇ ਰੁਝਾਨ ਦੀ ਇਕ ਮਿਸਾਲ ਹੈ ਅਤੇ ਟਿਕਟ ਨਾ ਮਿਲਣ ਤੇ ਪਾਰਟੀ 'ਚੋਂ ਬਾਗ਼ੀਆਨਾ ਸੁਰ, ਦੂਜੀ ਮਿਸਾਲ ਹੈ। ਇਥੇ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਅਜਿਹੀ ਵੀ ਉਦਾਹਰਨ ਹਨ ਜਦੋਂ ਕੁਰਸੀ ਲਈ ਸਮੂਹਿਕ ਦਲ-ਬਦਲ ਹੋਏ ਹਨ। ਫਿਲਹਾਲ, ਜਦੋਂ ਕਦੇ ਵੀ ਅਜਿਹਾ ਹੋਇਆ, ਰਾਜਨੀਤੀ ਵਿਚ ਨੈਤਿਕਤਾ ਦੀ ਗੱਲ ਸੁਲਗ ਉੱਠੀ। ਪਰ ਕੋਈ ਅਜਿਹੀ ਗੱਲ, ਕਦੇ ਵੀ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕ ਸਿੱਟੇ 'ਤੇ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚੀ। ਬਦਕਿਸਮਤੀ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਇਹ ਵੀ ਸਿੱਧ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕੇ ਕਿ ਨੈਤਿਕਤਾ ਵਿਹੂਣੀ ਰਾਜਨੀਤੀ ਲੋਕਤੰਤਰ ਦੇ ਲਈ ਸਰਾਪ ਹੈ। ਜੋ ਹੋਇਆ, ਵਿੰਗਾ-ਟੇਡਾ ਹੀ ਸੀ। ਰਾਜਨੀਤੀ ਦੀ ਖੇਡ ਵਿਚ ਨੈਤਿਕਤਾ ਨੂੰ ਅੰਗੂਠਾ ਦਿਖਾਉਣ ਵਾਲੇ ਨੇਤਾ ਤਾਂ ਹਮੇਸ਼ਾ ਸਨਮਾਨਤ ਹੀ ਹੋਏ।

ਸਵਾਲ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਸਮੁੱਚੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਵਿਚ ਸ਼ਹਿਰੀ (ਨਾਗਰਿਕ) ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਕੀ ਰਹੀ ਹੈ ? ਕੀ ਉਸ ਨੇ ਕਦੇ ਵੀ ਸੁਆਰਥੀ ਅਤੇ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟ ਅਗਵਾਈ ਨੂੰ ਵੰਗਾਰਿਆ ਹੈ ? ਕੀ ਉਸ ਨੇ ਕਦੀ ਇਹ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ 'ਗ਼ਲਤ' ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਖੜ੍ਹੇ ਹੋਣਾ, ਉਸ ਦਾ ਫ਼ਰਜ਼ ਹੈ ਅਤੇ ਬਿਹਤਰ ਭਵਿੱਖ ਦੀ ਸ਼ਰਤ ਵੀ ? ਇਹ ਅਤੇ ਅਜਿਹੇ ਕਈ ਸਵਾਲ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ-ਆਪ ਤੋਂ ਵੀ ਪੁੱਛ ਸਕਦੇ ਹੋ ? ਪੁੱਛੋ ? ਸਵੈ ਨੂੰ ਤਲਾਸ਼ੋ। ਆਪਣੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਪਛਾਣੀਏ। ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਵਿਚ ਵੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਸਾਡੇ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਅੱਗੇ ਕਿਵੇਂ ਵੱਧ ਸਕਾਂਗੇ। ਆਤਮ-ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਸ਼ੱਕ ਤੇ ਸੰਦੇਹ ਆਦਿ ਲਫ਼ਜ਼ਾਂ ਦੀ ਗੁੰਜਾਇਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉੱਥੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਵਾਚਕ ਚਿੰਨ੍ਹ ਤਾਂ ਹੁੰਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ।

31. ਲੋਕਤੰਤਰਿਕ ਵਿਵਸਥਾ ਵਿਚ ਆਸਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਨਾ ਹੋ ਸਕਣ ਲਈ ਜਵਾਬਦੇਹ ਹੈ :

(*a*) ਰਾਜਨੀਤੀ ਵਿਚ ਮੌਕਾਪ੍ਰਸਤੀ ਦਾ ਬੋਲ-ਬਾਲਾ
(*b*) ਕਮਜ਼ੋਰ ਲੋਕਤੰਤਰਿਕ ਵਿਵਸਥਾ
(*c*) ਉੱਚਿਤ ਅਗਵਾਈ ਦੀ ਘਾਟ
(*d*) ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਵਿਚ ਅਸਥਿਰਤਾ

32. ਦਲ-ਬਦਲਣ ਦੀ ਰਾਜਨੀਤੀ ਕੀ ਐਲਾਨ ਕਰਦੀ ਹੈ :

(*a*) ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਅਤੇ ਸਵਾਰਥਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਟਕਰਾਉ।
(*b*) ਸੱਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਮਨੋਰਥ ਹੈ
(*c*) ਸੰਗਠਨ ਦੀਆਂ ਨੀਤੀਆਂ ਪ੍ਰਤੀ ਵੰਗਾਰਮਈ ਸੁਰ।
(*d*) ਦਲ ਦੇ ਆਗੂ ਵਿਚ ਅਵਿਸ਼ਵਾਸ।

33. ਸਮੂਹਿਕ ਦਲ-ਬਦਲੀ ਕਰਨ 'ਤੇ ਕਿਹੜੀ ਪ੍ਰਤਿਕਿਰਿਆ ਵੇਖਣ ਨੂੰ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ?

(*a*) ਕਾਰਜ ਦੀ ਨੈਤਿਕਤਾ 'ਤੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ
(*b*) ਪਾਰਟੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਦੀ ਰਾਜਨੀਤੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਫੁੱਲਿਤ ਕੀਤਾ
(*c*) ਨੈਤਿਕਤਾ ਦਾ ਮਜ਼ਾਕ ਉਡਾਇਆ ਗਿਆ
(*d*) ਸੰਗਠਨਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਨੀਤੀਆਂ ਦੀ ਪੜਚੋਲ ਕੀਤੀ।

34. 'ਠੀਕ' ਅਤੇ 'ਗ਼ਲਤ' ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਬਦਲਣ ਦਾ ਭਾਵ ਹੈ :

(*a*) ਸੱਚ ਨੂੰ ਝੂਠ ਅਤੇ ਝੂਠ ਨੂੰ ਸੱਚ ਸਿੱਧ ਕਰਨਾ।
(*b*) ਆਪਣੇ ਵਿਰੋਧੀ ਦੇ ਸਹੀ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਗ਼ਲਤ ਠਹਿਰਾਉਣਾ।
(*c*) ਠੀਕ ਅਤੇ ਗ਼ਲਤ ਨੂੰ ਪਛਾਨਣ ਦੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਵਿਚ ਪਰਿਵਰਤਨ।
(*d*) ਦੂਜੇ ਦੇ ਠੀਕ ਨੂੰ ਗ਼ਲਤ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਗ਼ਲਤ ਨੂੰ ਠੀਕ ਦਰਸਾਉਣਾ।

35. ਇਸ ਵਾਰਤਕ ਦੇ ਪੈਰ੍ਹੇ ਵਿਚ ਕਿਹੜੀ ਖ਼ੁਸ਼ਫਹਿਮੀ ਵੱਲ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ?

(*a*) ਅਭਿਲਾਸ਼ਾ ਤੋਂ ਸੱਖਣੀ ਅਗਵਾਈ
(*b*) ਲੋਕਤੰਤਰਿਕ ਵਿਵਸਥਾ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਕਰਨਾ
(*c*) ਨੈਤਿਕਤਾ ਤੋਂ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਰਾਜਨੀਤੀ
(*d*) ਲੋਕ-ਕਲਿਆਣਕਾਰੀ ਸੰਗਠਨੀ-ਸਰਗਰਮੀਆਂ

36. ਦਲ ਆਧਾਰਿਤ ਰਾਜਨੀਤੀ ਤੰਤਰ ਤੋਂ ਸਾਡੀ ਕੀ ਮੁਰਾਦ ਹੈ ?

(*a*) ਦਲ ਦੇ ਆਗੂ ਦੀ ਇੱਛਾ ਸਰਵੋਤਮ ਹੋਵੇਗੀ।
(*b*) ਹਰੇਕ ਦਲ ਆਪਣੇ-ਆਪਣੇ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਹਿੱਤਾਂ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਕਰੇਗਾ।
(*c*) ਹਰੇਕ ਦਲ ਸੱਤਾ 'ਤੇ ਆਪਣੀ ਮਜ਼ਬੂਤੀ ਬਣਾਈ ਰੱਖਣ ਲਈ ਯਤਨਸ਼ੀਲ ਹੋਵੇਗਾ।
(*d*) ਸੰਗਠਨ ਦੀਆਂ ਸਰਗਰਮੀਆਂ ਵਿਚ ਲੋਕ-ਕਲਿਆਣ 'ਤੇ ਧਿਆਨ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।

37. ਨੈਤਿਕਤਾ ਵਿਹੂਣੀ ਰਾਜਨੀਤੀ ਨੂੰ ਸਰਾਪ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ?

(*a*) ਨੈਤਿਕਤਾ ਰਾਜਨੀਤੀ ਦਾ ਆਧਾਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ।
(*b*) ਨੈਤਿਕਤਾ ਨੂੰ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕਰਨਾ ਔਖਾ ਹੈ।
(*c*) ਨੈਤਿਕਤਾ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਹ ਨਾ ਕਰਨਾ ਫਾਇਦੇਮੰਦ ਸਿੱਧ ਹੋਇਆ।
(*d*) ਨੈਤਿਕਤਾ ਰਾਜਨੀਤੀ ਨੂੰ ਸਹੀ ਦਿਸ਼ਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਵਿਚ ਅਸਫਲ ਰਹੀ ਹੈ।

ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਕਾਵਿ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਕਰਕੇ ਸੁਆਲਾਂ ਦੇ ਜਵਾਬ ਦਿਉ : (38-45)

ਪਿਆਰ ਤੇਰਾ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਮੈਨੂੰ,
ਕੁੱਲ ਏਨਾ ਚਿਰ ਮਿਲਿਆ—
ਜੇਠ ਹਾੜ ਦੀ ਰੁੱਤੇ,
ਜਿਉਂ ਥਲ ਭੁੱਜਦੇ ਸਿਖ਼ਰ ਦੁਪਹਿਰੇ,
ਇਕ ਕਿਣਕੇ ਦੇ ਉੱਤੋਂ,
ਅੱਕ-ਕੱਕੜੀ ਦਾ ਫੰਭਾ ਉੱਡਦਾ
ਪਲ-ਛਿਣ ਛਾਂ ਕਰ ਜਾਵੇ।
ਹੇ ਮੇਰੀ ਸਰਘੀ-ਸੁੱਖ ਚੰਨੀਏ,
ਯਾਦ ਤੇਰੀ ਮੈਂ ਸਾਂਭ ਸਾਂਭ ਕੇ,
ਇੰਝ ਦਿਲ ਅੰਦਰ ਰੱਖੀ-
ਜਿਉਂ ਸਿਆਲੀ ਰੁੱਤੇ,
ਟੁੱਟੇ ਹੋਏ ਛੱਪ ਦੇ ਉੱਤੇ,
ਮੀਂਹ ਗੜੇ ਦਾ ਵੱਸਦਾ,
ਛੱਪਰ ਚੋਵੇ,
ਥੱਲੇ ਇਕ ਮੁਸਾਫਰ ਬੈਠਾ ਅੱਗ ਬਾਲ ਕੇ,
ਤ੍ਰਿਪ ਤ੍ਰਿਪ ਚੋਂਦੇ ਮੀਂਹ ਦੇ ਟੇਪਿਓ,
ਨਿੱਘ ਬਚਾਵਣ ਖਾਤਰ,
ਰੋਕ ਪਿੱਠ 'ਤੇ ਗੰਧਲਾ ਪਾਣੀ,
ਅੱਗ 'ਤੇ ਝੁਕਿਆ ਹੋਵੇ।
ਕਾਹਦਾ ਮਾਣ ਕਰੇ ਕੋਈ ਦਿਲ 'ਤੇ, ਕੀ ਕੋਈ ਬੰਨ੍ਹੇ ਦ੍ਹਾਵੇ।
ਪੱਲਾ ਸਬਰ ਮੇਰੇ ਦਾ ਦਿਲ ਤੋਂ ਏਦਾਂ ਛੁੱਟ ਛੁੱਟ ਜਾਵੇ-
ਜਿਉਂ ਕਣਕਾਂ ਦੇ ਵੱਢਾਂ ਦੇ ਵਿਚ,
ਨਿੱਕਾ ਜਿਹਾ ਪੋਲੀ ਦਾ ਬੂਟਾ,
ਚੁੰਡਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਫਸਿਆ ਹੋਵੇ,
ਹਵਾ ਦੇ ਧੱਫ਼ਿਆਂ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰਾ,
ਕਦੇ ਫਸੇ, ਛੁੱਟ ਜਾਵੇ।
ਫਸ ਜਾਵੇ, ਛੁੱਟ ਜਾਵੇ।
ਮੇਰੇ ਰੋਮ ਰੋਮ 'ਚੋਂ ਹਰ ਦਮ,
ਰਹਿੰਦੀ ਏਦਾਂ ਰਵਾਂ ਹੈ ਪਿਆਰ ਕਹਾਣੀ-
ਕਿਤੇ ਕਿਤੇ ਜਿਉਂ ਪਰਬਤਾਂ ਅੰਦਰ,
ਸਿੱਲ੍ਹਿਆਂ ਸਿੱਲ੍ਹਿਆਂ ਪੱਥਰਾਂ ਵਿਚੋਂ
ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਸਿੰਮਦਾ ਰਹਿੰਦਾ
ਕੋਸਾ ਕੋਸਾ ਪਾਣੀ।

38. ਲੇਖਕ ਅਨੁਭਵ ਵਸਤੂ ਦੇ ਪ੍ਰਗਟਾਵੇ ਲਈ ਕਾਵਿ-ਬਿੰਬਾਵਲੀ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਦਾ ਹੈ :
(*a*) ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਰੂੜ੍ਹੀਆਂ 'ਚੋਂ (*b*) ਇਤਿਹਾਸ ਬੋਧ 'ਚੋਂ
(*c*) ਯਥਾਰਥਕ-ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤਕ ਧਰਾਤਲ 'ਚੋਂ
(*d*) ਸੂਫ਼ੀਆਨਾ, ਰਿੰਦਾਨਾ

39. ਨਜ਼ਮ ਦਾ ਆਖ਼ਰੀ ਬੰਦ ਪਿਆਰ ਦੇ ਕਿਹੜੇ ਭਾਵ-ਬੋਧ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ :
(*a*) ਸਹਿਜ-ਸੁਹਜ ਬੋਧ (*b*) ਦਵੰਦਾਤਮਕ ਸਥਿਤੀਆਂ ਦਾ ਬੋਧ
(*c*) ਤਣਾਉਗ੍ਰਸਤ ਸਥਿਤੀਆਂ (*d*) ਮਾਨਸਿਕ-ਖਿੰਡਾਉ ਦਾ ਬੋਧ

40. 'ਥਲ' ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਸਮਾਨਾਂਤਰ ਹੈ :
(*a*) ਟਿੱਬੇ (*b*) ਕੱਲਰ
(*c*) ਜ਼ਰਖ਼ੇਜ਼ (*d*) ਬੰਜਰ

41. ਲੇਖਕ ਕਵਿਤਾ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਕਾਵਿ-ਬੰਦ ਵਿਚ :
(*a*) ਪਿਆਰ ਮਿਲਣ ਦੇ ਛਿਣ ਨੂੰ ਨਿੱਜ ਤੋਂ ਪਰ ਤੱਕ ਫੈਲਾਉਂਦਾ ਹੈ
(*b*) ਪਿਆਰ ਦੀ ਸੰਖੇਪਤਾ ਦੇ ਜਜ਼ਬੇ ਦਾ ਚਿੱਤਰ ਉਲੀਕਦਾ ਹੈ
(*c*) ਹਮਦਰਦੀ ਅਤੇ ਕੋਮਲਤਾ ਦੇ ਅਭਾਵ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ।
(*d*) ਪਿਆਰ ਨੂੰ ਫ਼ਲਸਫਾਨਾ ਅੰਦਾਜ਼ ਵਿਚ ਬਿਆਨ ਕਰਦਾ ਹੈ।

42. 'ਹੇ ਮੇਰੀ ਸਰਘੀ-ਸੁੱਖ ਚੰਨੀਏ' ਸਤਰ ਵਿਚ ਕਿਹੜਾ ਅਲੰਕਾਰ ਵਰਤਿਆ ਗਿਆ ਹੈ :
(*a*) ਰੂਪਕ (*b*) ਉਪਮੇਯ
(*c*) ਅਨੁਪ੍ਰਾਸ (*d*) ਵਿਸ਼ੇਸ਼ੋਕਤੀ

43. "ਕਾਹਦਾ ਮਾਣ ਕਰੇ ਕੋਈ ਦਿਲ 'ਤੇ ..... ਫਸ ਜਾਵੇ, ਛੁੱਟ ਜਾਵੇ" ਕਾਵਿ-ਸਤਰਾਂ ਵਿਚ ਲੇਖਕ ਆਪਣੇ ਇਸ਼ਕ ਦੇ ਸਿਦਕ ਦੀ :
(*a*) ਸਥਿਤੀ ਸਿਰਜਦਾ ਹੈ
(*b*) ਇਕਸਾਰਤਾ/ਇਕਸੁਰਤਾ ਸਿਰਜਦਾ ਹੈ
(*c*) ਵੇਗ ਤੇ ਲੈਅ ਸਿਰਜਦਾ ਹੈ
(*d*) ਖੜੋਤ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਸਿਰਜਦਾ ਹੈ।

44. 'ਟੁੱਟੇ ਹੋਏ ਛੱਪਰ ਦੇ ਉੱਤੇ...... ਅੱਗੇ 'ਤੇ ਝੁਕਿਆ ਹੋਵੇ।' ਕਾਵਿ ਸਤਰਾਂ ਦੇ ਬਹਾਨੇ ਕਵੀ ਨੇ :
(*a*) ਪਿਆਰ ਦੀ ਪਾਵਨਤਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤਾ ਹੈ।
(*b*) ਸਮਾਜਕ ਚੇਤਨਾ ਨੂੰ ਸੁਹਜਮਈ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ।
(*c*) ਪਿਆਰ ਦੀ ਚਿਣਗ ਰਾਹੀਂ ਆਰਥਕ ਖ਼ਸਤਾਹਾਲੀ ਵੱਲ ਸੰਕੇਤ ਕੀਤਾ ਹੈ
(*d*) ਪਿਆਰ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਲਈ ਕੁਰਬਾਨੀ ਨੂੰ ਸਿਰਜਦਾ ਹੈ।

45. ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਲੇਖਕ ਖ਼ਿਆਲ ਦੀ ਬੁਣਤੀ ਸਮੇਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਨੁਕਤੇ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ :
(*a*) ਵਿਚਾਰ ਦੀ ਵਿਗਿਆਨਿਕਤਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰਗਟਾਵੇ ਦੀ ਰਸਿਕਤਾ ਦਾ ਸੰਯੋਗ
(*b*) ਵਿਅਕਤੀ ਅਤੇ ਸਮਾਜ ਦੀ ਆਪਸੀ ਸਾਂਝ 'ਤੇ
(*c*) ਅਧਿਆਤਮਕ ਅਨੁਭਵ ਨੂੰ ਵਿਸਤਾਰਦਾ ਹੈ
(*d*) ਪਿੰਗਲ, ਅਰੂਜ਼, ਬਹਿਰ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕਰਦਾ ਹੈ।

46. 'ਰਜਿਸਟਰ' ਸੰਬੰਧਿਤ ਹੈ :
(*a*) ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅਨੁਸ਼ਾਸਨ ਦੀ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਨਾਲ।
(*b*) ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ ਇਸਤੇਮਾਲ ਹੋਣ ਵਾਲੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ ਦੇ ਵਾਕਾਂ ਨਾਲ।
(*c*) ਹਰ ਕਿਸਮ ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਨਾਲ
(*d*) ਮੁਲਾਂਕਣ ਦਾ ਰਿਕਾਰਡ ਰੱਖਣ ਨਾਲ।

47. ਐੱਨ.ਸੀ.ਐੱਫ. 2005 ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਭਾਸ਼ਾ-ਸਿੱਖਿਆ :
(*a*) ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੇ ਉਚਾਰਨ ਅਤੇ ਲਗਾਂ ਦੇ ਸੁਧਾਰ 'ਤੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਬਲ ਦਿੰਦੀ ਹੈ।
(*b*) ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਪਾਠ-ਪੁਸਤਕ ਦਾ ਅੱਖਰ-ਅੱਖਰ ਯਾਦ ਕਰਨ 'ਤੇ ਬਲ ਦਿੰਦੀ ਹੈ
(*c*) ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੀ ਕਿਰਿਆਸ਼ੀਲ ਸਹਿਭਾਗਤਾ 'ਤੇ ਬਲ ਦਿੰਦੀ ਹੈ
(*d*) ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੇ ਲਿਖਣ 'ਤੇ ਵੱਧ ਬਲ ਦਿੰਦੀ ਹੈ।

48. ਭਾਸ਼ਾ-ਸਾਹਿਤ ਸਿੱਖਿਆ ਦਾ ਮੁੱਖ ਉਦੇਸ਼ :
(*a*) ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੀਆਂ ਭਾਸ਼ਾਈ ਯੋਗਤਾਵਾਂ ਦਾ ਵਿਕਾਸ ਕਰਨਾ।
(*b*) ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਵਿਚ ਸਾਹਿਤਕ ਕੌਸ਼ਲਾਂ ਦਾ ਵਿਕਾਸ ਕਰਨਾ।
(*c*) ਉਪਰੋਕਤ (*a*) ਅਤੇ (*b*) ਦੋਵੇਂ
(*d*) ਪਾਠ-ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਪਾਠਾਂ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਯਾਦ ਕਰਨਾ।

49. ਆਗਮਨ ਵਿਧੀ ਦੁਆਰਾ ਵਿਆਕਰਨ ਸਿੱਖਿਆ ਦੀ ਤਰਤੀਬ ਹੈ :
(a) ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ – ਸਧਾਰੀਕਰਨ – ਨਿਯਮੀਕਰਨ – ਉਦਾਹਰਨ
(b) ਉਦਾਹਰਨ – ਸਧਾਰੀਕਰਨ – ਨਿਯਮੀਕਰਨ – ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ
(c) ਨਿਯਮੀਕਰਨ – ਉਦਾਹਰਨ – ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ – ਸਧਾਰਨੀਕਰਨ
(d) ਉਦਾਹਰਨ – ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ – ਸਧਾਰਨੀਕਰਨ – ਨਿਯਮੀਕਰਨ

50. 'ਜੀਵਨ ਨਾਲ ਜੋੜਨ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ' ਭਾਸ਼ਾਈ ਸਿੱਖਣ ਦੇ ਤਹਿਤ ਸੰਕੇਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ :
(a) ਦੂਜਿਆਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਦਾ ਸਵਾਂਗ ਉਤਾਰਨਾ
(b) ਭਾਸ਼ਾ ਵਰਤਾਉ ਦਾ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਅਭਿਆਸ ਕਰਨਾ
(c) ਭਾਸ਼ਾ ਸਿੱਖਣ ਦੀ ਅਭਿਆਸ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਵਿਚ ਜੀਵਨ ਦੀਆਂ ਪਰਿਸਥਿਤੀਆਂ ਦਾ ਲੋੜ ਅਨੁਸਾਰ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕਰਨਾ
(d) ਭਾਸ਼ਾ ਸਿੱਖਣ ਦੀ ਅਭਿਆਸ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਵਿਚ ਜਮਾਤੀਆਂ ਦੀ ਜੀਵਨ ਪਰਿਸਥਿਤੀਆਂ 'ਤੇ ਟਿੱਪਣੀ ਕਰਨਾ।

51. ਅਧਿਆਪਕਾ ਜਮਾਤ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਾਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਕ ਉਦਾਹਰਨ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਫਿਰ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਨਾਲ ਨਿਯਮ ਕਰਵਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਉਸਦੀ ਇਹ ਸਿਖਲਾਈ ਵਿਧੀ ਕਿਹੜੀ ਹੈ ?
(a) ਆਗਮਨ ਵਿਧੀ (b) ਨਿਗਮਨ ਵਿਧੀ
(c) ਖੇਲ ਵਿਧੀ (d) ਪਾਠ ਸੰਸਰਗ ਵਿਧੀ

52. ਸਫ਼ਲ ਉਪਚਾਰਾਤਮਕ ਸਿਖਲਾਈ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ :
(a) ਉਪਚਾਰਕ ਸਿੱਖਣ ਸਮੱਗਰੀ ਦੀ ਉਪਲਭਧੀ।
(b) ਭਾਸ਼ਾਈ-ਨਿਯਮਾਂ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ।
(c) ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਮਾਂ-ਪਿਉ ਦਾ ਸਹਿਯੋਗ।
(d) ਸਮੱਸਿਆ ਦੇ ਕਾਰਨਾਂ ਦੀ ਸਹੀ ਪਛਾਣ।

53. ਭਾਸ਼ਣ ਤੇ ਲੇਖਣ ਵਿਚ ਕਿਹੜਾ ਬੁਨਿਆਦੀ ਫਰਕ ਹੈ ?
(a) ਲਿਖਤੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਸੁਚੇਤ ਹੋ ਕੇ ਨਿਗਰਾਨੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ।
(b) ਬੋਲੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਭਾਸ਼ਾ ਕੁਦਰਤੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਅਸਥਾਈ ਹੈ।
(c) ਬੋਲੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਭਾਸ਼ਾ ਜ਼ਿਆਦਾ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਬਦਲਦੀ ਨਹੀਂ ਹੈ।
(d) ਲਿਖਤੀ ਭਾਸ਼ਾ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਬਦਲਦੀ ਹੈ।

54. ਭਾਸ਼ਾ-ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਅਤੇ ਭਾਸ਼ਾ ਸਿੱਖਿਆ ਵਿਚ ਮੁੱਖ ਅੰਤਰ ਕੀ ਹੈ ?
(a) ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਜਟਿਲਤਾ ਦਾ (b) ਸ਼ਬਦਾਂ, ਵਾਕਾਂ ਦੇ ਅਰਥ ਦਾ
(c) ਸਹਿਜਤਾ ਅਤੇ ਸੁਭਾਵਿਕਤਾ ਦਾ
(d) ਭਾਸ਼ਾਈ-ਸਮੱਗਰੀ ਦਾ।

55. ਪਾਠ-ਪੁਸਤਕਾਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹਨ :
(a) ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਤੱਥਾਂ ਦਾ ਸੰਕਲਨ ਹੀ ਹਨ।
(b) ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਦੀ ਪੜਚੋਲ ਦਾ ਅਵਸਰ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ।
(c) ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਕਵਿਤਾ, ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਮਾਧਿਅਮ ਰਾਹੀਂ ਮਨੋਰੰਜਨ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ।
(d) ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਦੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਤੋਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹਨ।

56. ਬੱਚੇ ਵਿਚ ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਵਿਕਾਸ :
(a) ਕੁਝ ਹੱਦ ਤੱਕ ਜਨਮ ਤੋਂ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
(b) ਸਮਾਜਿਕ-ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਸੰਦਰਭਾਂ ਨਾਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
(c) ਸਿਰਫ਼ ਵਿਕਸਤ ਸ਼ਬਦ-ਭੰਡਾਰ ਨਾਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
(d) ਉਪਰੋਕਤ (a) ਅਤੇ (b) ਦੋਵੇਂ ਤਰੀਕਿਆਂ ਨਾਲ ਹੈ।

57. ਭਾਸ਼ਾ ਸੰਬੰਧੀ ਕਿਹੜਾ ਕਥਨ ਦਰੁਸਤ ਹੈ ?
(a) ਭਾਸ਼ਾ ਸਮਾਜ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਮੌਜੂਦ ਅਤੇ ਵਿਕਸਤ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ।
(b) ਭਾਸ਼ਾ ਸਿਰਫ ਜਮਾਤ ਵਿਚ ਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।
(c) ਸਾਰੀਆਂ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਇੱਕ ਲਿੱਪੀ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਲਿਖੀਆਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ।
(d) ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਸਮਾਜ ਅਤੇ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਨਾਲ ਕੋਈ ਰਿਸ਼ਤਾ ਨਹੀਂ ਹੈ।

58. ਕਵਿਤਾ, ਵਾਰਤਕ ਤੇ ਨਾਟਕ ਨੂੰ ਉੱਚ-ਜਮਾਤਾਂ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਾਉਣ ਦਾ ਮੂਲ ਮਨੋਰਥ ਹੈ :
(a) ਕੇਵਲ ਸਾਹਿਤਕ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਨਾਲ ਜਾਣ-ਪਛਾਣ ਕਰਵਾਉਣਾ।
(b) ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਵਧੀਆ ਲੇਖਕ ਬਣਾਉਣਾ।
(c) ਸਾਹਿਤ ਪੜ੍ਹਾਉਣ ਦੀ ਪਰੰਪਰਾ ਨਿਭਾਉਣਾ।
(d) ਸਾਹਿਤਕ ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲਤਾ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣਾ।

59. ਜਮਾਤ ਵਿਚ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਭਿੰਨਤਾ ਹੋਣ ਦੇ ਕਾਰਨ :
(a) ਭਾਸ਼ਾ ਸਿੱਖਿਆ ਕੰਪਿਊਟਰ ਆਧਾਰਿਤ ਵੱਧ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।
(b) ਸਾਧਾਰਨ-ਸਮਾਜਿਕ ਅੰਤਰ-ਅਨੁਸ਼ਾਸਨੀ ਸਿੱਖਿਆ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।
(c) ਅਧਿਆਪਕ ਨੂੰ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕ ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਪ੍ਰਯੋਗ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।
(d) ਬੇਜੋੜ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਪੜ੍ਹਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

60. ਗੱਦ ਅਧਿਐਨ ਦਾ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਉਦੇਸ਼ ਹੈ :
(a) ਵੇਗ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਨ ਦਾ ਅਭਿਆਸ
(b) ਭਾਸ਼ਾ, ਹਾਵ-ਭਾਵ, ਵਿਚਾਰ ਦਾ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ
(c) ਧੁਨੀ, ਸ਼ਬਦ, ਵਾਕ-ਰਚਨਾ ਦਾ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ
(d) ਰਸ, ਛੰਦ, ਅਲੰਕਾਰ ਦਾ ਅਧਿਐਨ

English Language : (Question Number 61 to 90)

Passage 1 : Please read the passage carefully and answer the question 61–68

"India needs to strive harder than ever before to emerge as the pivot of the twenty first century world movements. For the moment She is passing through a turbulent period reminiscent of the French Revolution as also the Industrial Revolution. Besides, the micro–chip, the internet upsurge is hitting the nation with high magnitude. It's high time that India rides the tide of social change and harness the energy unleashed by these happening to the advantage. There is an urgent need to forge a new alliance of social and economic partners for achieving political predictability as well as stability in our polity without weakening the sub–stratum of socio-cultured ethos. Quite importantly, constitutional commitments should not be lost sight of. What is crucial is a thematic unity amongst the competing and at time, the warring sections of our society. Scorching for the commonalities amongst the diverse groups and solidifying them with sincerity should characterize our efforts. It is too tall an order to revitalize the fading spirit of integrative centralism which caters to the needs of all – 'the haves' and the 'have-nots', the privileged and the deprived sections of the society ? How much we yearn that all the pillars of democracy – the judiciary and the legislature and the regulative authorities in particular, function more efficiently and in greater harmony with each other !"

61. According to text our 'efforts' should be 'characterized' by
(*a*) search for varied groups
(*b*) search for points of agreement
(*c*) faith in strengthening common factors
(*d*) sincerity towards different groups

62. In the write up, the author is
(*a*) questioning the existence of the weaker sections of the society
(*b*) making a case for removing poverty among 'have-nots'
(*c*) pleading for strengthening the spirit that cares for the needs of all
(*d*) expressing his view that centralization should be allowed to fade.

63. The most appropriate conclusion that can be drawn from this passage is
(*a*) India is passing through a period of social and economic change
(*b*) diverse groups, without losing their distinctiveness need to work for common cause
(*c*) India is boldly facing challenges of varied nature
(*d*) We should settle our differences under the banner of a central force.

64. In the text author looks at changes mentioned
(*a*) rather passively (*b*) as unexpected developments
(*c*) in a positive manner (*d*) as something unimportant

65. The author ultimately desires
(*a*) political control
(*b*) a dependable, concordant and well functioning democratic setup
(*c*) absence of unrest in the society
(*d*) meeting of social and economic forces

66. The term 'pivot' in the text means
(*a*) torch bearer (*b*) pioneer
(*c*) upholder (*d*) nucleus

67. According to the auhor India is in disarray because
(*a*) people are becoming rebellious
(*b*) of the impact of unprecedented developments
(*c*) there is a change in the economic situation
(*d*) electronic explosion has unnerved her

68. The expression 'thematic unity' refers to –
(*a*) selective agreement (*b*) unity of action
(*c*) reciprocal respect (*d*) unity of purpose

A computer based society becomes a fragile society, easily disrupted, held in the grip of a small technical elite who would have enormous potential power. The controller and operators of the communication channels could exert massive political and social pressure. Technology concentrates power, although in appears to decentralize it. Spreading the computer network into every house, just as television has spread, appears to be bringing the power of computer and information systems to every corner of society. What it, in fact, does is to tighten the grip of a few on many. More people become dependent for their entertainment, their news and information, even for their financial arrangements and household facilities on a small group of people who control and manipulate the system for their own ends. The greater our technological dependence becomes (the more 'freedom' technology gives us), the more fragile does society become.
Technological dependence makes a society essentially unstable. It means that communities of people come to rely for their needs (food, work and social interactions) on organizations beyond the horizon of their own community. The technological infrastructure of such a society removes functions from local to regional, national or even to international levels. Food is not grown by the local community but is provided by an agricultural industry backed up by a complex food processing and distribution scheme that itself depends on other industries such as petro–chemical industry which itself is unstable and subject to many other inter–related concerns. A stable society can provide for its own needs on a local scale and would look further only for luxuries. An unstable technological society regards even luxuries as essentials, because to produce them would be economically profitable.
The instability of a technologically dependent society is also shown when restrictions are imposed on the rights of its citizens. The high–security computer installation, like the nuclear power station, reduces the citizen's rights. The need to protect society's high technology comes at the expense of restricting what citizens may do or where they be allowed to go. With soft computer technology the loss of rights comes primarily in the form of loss of privacy of information and the difficulty of finding out what information in held by whom, for what purpose, on whom. Countries themselves are not immune. Spy satellites look down on neutral as well as on the hostile. We are all, gloablly watched, so that whatever is done anywhere, is done in public.

69. The word 'immune' in the third paragraph refers to
(*a*) aggression by neighbours
(*b*) dependence on computers
(*c*) violation of citizen rights
(*d*) exempted from the impact of technology

70. Compared to an 'unstable' society a 'stable' society
(*a*) provides for wider dissemination of information
(*b*) respects citizen's demand for progress
(*c*) fulfils its basic needs locally
(*d*) provides for enjoyment of luxuries.

71. The paradox of technological progress for us is that the more we
(*a*) are freed of the burden of our domestic chores the more enfeebled we become
(*b*) rely on technology the more we increase our expenditure
(*c*) depend on technology the more leisure time we have on our hands
(*d*) bank upon technological assistance the more we become unsure of our capabilities.

72. In this passage, a computer based society is called fragile because
(*a*) it can be easily disrupted
(*b*) power gets highly decentralized in it
(*c*) a handful of people can manipulate it
(*d*) no one has real power to control it.

73. Restrictions on citizen's rights in a technologically dependent society can take the form of
(*a*) people's inability to exercise their freedom to have new knowledge
(*b*) excess of information in the hands of a few people
(*c*) lack of privacy of information
(*d*) high degree of privacy for a handful of people.

74. The author's viewpoint regarding the illusory character of decentralization brought about by computer technology is conveyed in the first paragraph by the word
(*a*) Fragile (*b*) Tighten
(*c*) Manipulate (*d*) Appears

75. The greatest weakness of a technologically based society in the author's perception, is that
(*a*) it needs continued expansion
(*b*) it is based on petro–chemical industry
(*c*) it needs complex political system to uphold it
(*d*) it leads to an infirm society.

76. Which of the following is true about comprehension ?
(*a*) For comprehension prior knowledge of the subject is required
(*b*) It is an active process in which the reader works to construct a meaningful message from a text
(*c*) Learner's decoding skills are not required.
(*d*) Comprehension requires a learner to have good vocabulary.

77. Which of the following strategies is likely to be most effective to address student's difficulty in pronouncing a particular phoneme ?
(*a*) Repeating the phoneme several times while pointing to its corresponding letters in a chart
(*b*) Using minimal pair activities such as rhyming words in poems and songs.
(*c*) Using an illustration to point out the specific parts of the mouth and point of articulation involved.
(*d*) Making the learner repeat several times by listening to others.

78. The most effective approach to promote language development in learners is that in which the teacher
(*a*) provides constant feedback to those learners whose language usage is problematic
(*b*) regularily points our learners language errors immediately and explicity
(*c*) chooses what errors to correct by primarily using constrastive analysis
(*d*) ignores learners errors and focuses primarily on comprehension.

79. Which of the following has given most important to social interaction in the theory of language development ?
(*a*) Skinner (*b*) Chomsky
(*c*) Piaget (*d*) Vygotsky

80. 'Scanning' means to read rapidly for
(*a*) specific information (*b*) general review
(*c*) detailed information (*d*) comprehension

81. CALP refers to
(*a*) Communicative Academic Language Proficiency
(*b*) Cognitive Academic Language Proficiency
(*c*) Cognitive Academic Learning Proficiency
(*d*) Communicative Academic Learning Proficiency

82. Which of these is not correct in Grammar–Translation method ?
(*a*) Reading and writing are the main focus
(*b*) The sentence is the basis unit of teaching and language practice.
(*c*) Grammar is taught inductively
(*d*) Accuracy is emphasized

83. To understand the complex meaning of a text, which one of these is the most helpful ?
(*a*) Reading aloud (*b*) Silent reading
(*c*) Intermittent reading (*d*) Extensive reading

84. The main objective of teaching of second language is
(*a*) to be able to read text for enjoyment
(*b*) appropriate and spontaneous use of language for at least daily purposes.
(*c*) to develop critical thinking in the learners
(*d*) accurate use of language in formal situations

85. The primary objective of teaching literature to elementary school learner is to
(*a*) teach them language through literature
(*b*) make them appreciate literature
(*c*) develop interest in learners for literature
(*d*) develop critical thinking abilities

86. Which one of these does not refer to Chomskian perspective ?
(*a*) All children successfully acquire their native language
(*b*) Children have an innate ability to discover for themselves the underlying rules of language
(*c*) Imitation and practice are the primary processes in language development
(*d*) Children are biologically programmed for language.

87. Which of these is NOT the principle of extensive reading ?
(*a*) Learners read as much as possible
(*b*) Reading is individual and silent
(*c*) The purpose of reading is for pleasure
(*d*) Reading speed is quite slow

88. Language laboratory is primarily used for language teaching to
(*a*) help the learners improve their language in general
(*b*) make the language lesson easy and interesting
(*c*) help learners identify and rectify their errors
(*d*) make the teachers task less burdensome.

89. Meaning of a word is
(*a*) universal (*b*) contextual
(*c*) objective and netural (*d*) predetermined

90. 'Passive vocabulary' means that leaners
(*a*) understand the meanings but cannot use them
(*b*) are clueless about the meanings of the words
(*c*) use the words without knowing their meaning
(*d*) know the meanings of the words but hardly use them

ਸਮਾਜ-ਵਿਗਿਆਨ (ਦੁ-ਭਾਸ਼ੀਆ)-ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਨੰ. 91 - 150

91. Gujrat is the largest producer of salt in India because
(*a*) it possesses the largest dry coastal area
(*b*) the sea water here is more saline
(*c*) Gujarat farmers are highly skilled in making salt
(*d*) it has large areas of shallow sea

92. According to the 2001 census, the states with the lowest and the highest density of population are respectively.
(*a*) Arunachal Pradesh and West Bengal
(*b*) Arunachal Pradesh and Bihar
(*c*) Madhya Pradesh and Bihar
(*d*) Nagaland and West Bengal

93. The study of physical and human geography together is called
(*a*) Ecological geography (*b*) Environmental geography
(*c*) Historical geography (*d*) Cultural geography

94. Judicial Review is needed
(*a*) to uphold the supremacy of the constitution
(*b*) to maintain federal equilibrium
(*c*) to protect fundamental rights
(*d*) for all of the above

95. the question whether the preamble can be amended was raised in the
(*a*) Keshavananda Bharati Case
(*b*) Shah Bano Begum case
(*c*) Beru Bari case (*d*) Both (*a*) & (*c*)

96. The state got integrated with India by means by a referendum
(*a*) Jammu and Kashmir (*b*) Hyderabad
(*c*) Bhopal (*d*) Junagarh

97. In the words of Dr. Ambedkar which among the following articles is fundamental to all Fundamental rights ?
(*a*) 29 (*b*) 32
(*c*) 30 (*d*) 28

98. Which of the following were epics in early Tamil literature ?
(*a*) Tolappiyan and Tirukkural
(*b*) Agananuru and Purananaru
(*c*) Padirruppattu and Maduraikhanji
(*d*) Silappadikaram and Manimekkalai

99. Which of the following is incorrectly stated ?
(*a*) Tarik–i–Hind was written by Alberuni
(*b*) Kitab–ul–Hind was written by IbnBatuta
(*c*) Tarik–i–Firuz Shahi was written by ZiauddinBarani
(*d*) Tughlaznamah was written by Amir Khusrau

100. Which of the following movements protested against untouchability and restriction of entry of lower caste in the temples in Kerala ?
(*a*) Justice Movement by P/ Thyagaraja
(*b*) Self-Respect Movement by E.V. Ramaswamy Naicker
(*c*) Ezhava Movement by Shree Narayan Guru
(*d*) Mahar Movement by B.R. Ambedkar

101. To whom a case of dispute in the election of the President of India is to be referred to ?
(*a*) Election Commission
(*b*) Parliament
(*c*) Supreme Court of India
(*d*) Central Cabinet

91. ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਗੁਜਰਾਤ ਲੂਣ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਉਤਪਾਦਕ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ :
(*a*) ਉੱਥੇ ਸੁੱਕਾ ਤੱਟਵਰਤੀ ਭਾਗ ਸਭ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੈ।
(*b*) ਇੱਥੇ ਦੇ ਸਮੁੰਦਰ ਦਾ ਪਾਣੀ ਵੱਧ ਖ਼ਾਰਾ ਹੈ।
(*c*) ਗੁਜਰਾਤ ਦੇ ਕਿਸਾਨ ਲੂਣ ਬਣਾਉਣ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਨਿਪੁੰਨ ਹਨ।
(*d*) ਉੱਥੇ ਸਮੁੰਦਰ ਦਾ ਵਧੇਰਾ ਹਿੱਸਾ ਘੱਟ ਡੂੰਘਾ ਹੈ।

92. 2001 ਦੀ ਮਰਦਮ-ਸ਼ੁਮਾਰੀ ਅਨੁਸਾਰ, ਕਿਸ ਰਾਜ ਦੀ ਆਬਾਦੀ ਦੀ ਘਣਤਾ ਲੜੀਵਾਰ ਸਭ ਤੋਂ ਘੱਟ ਅਤੇ ਸਭ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੈ :
(*a*) ਅਰੁਣਾਚਲ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਪੱਛਮੀ ਬੰਗਾਲ
(*b*) ਅਰੁਣਾਚਲ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਬਿਹਾਰ
(*c*) ਮੱਧ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਬਿਹਾਰ (*d*) ਨਾਗਾਲੈਂਡ ਅਤੇ ਪੱਛਮੀ ਬੰਗਾਲ

93. ਭੌਤਿਕੀ ਅਤੇ ਮਾਨਵੀ ਭੂਗੋਲ ਦੇ ਇਕੱਠੇ ਅਧਿਐਨ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ :
(*a*) ਪਰਿਸਥਿਤਿਕ ਭੂਗੋਲ (*b*) ਵਾਤਾਵਰਣਕ ਭੂਗੋਲ
(*c*) ਇਤਿਹਾਸਕ ਭੂਗੋਲ (*d*) ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਭੂਗੋਲ

94. ਨਿਆਂ ਸੰਬੰਧੀ ਨਿਰੀਖਣ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ :
(*a*) ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਸਰਵ–ਉੱਚਤਾ ਨੂੰ ਬਣਾਈ ਰੱਖਣ ਲਈ
(*b*) ਸੰਘੀ ਸੰਤੁਲਨ ਨੂੰ ਬਣਾਈ ਰੱਖਣ ਲਈ
(*c*) ਬੁਨਿਆਦੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਲਈ
(*d*) ਉਪਰੋਕਤ ਸਾਰਿਆਂ ਲਈ

95. 'ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ ਨੂੰ ਸੋਧਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ?' ਇਹ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਉਠਾਇਆ ਗਿਆ :
(*a*) ਕੇਸ਼ਵਾਨੰਦ ਭਾਰਤੀ ਕੇਸ 'ਚ (*b*) ਸ਼ਾਹ ਬਾਨੋ ਬੇਗਮ ਕੇਸ 'ਚ
(*c*) ਬੇਰੂ ਬਾਰੀ ਕੇਸ 'ਚ (*d*) 1 ਅਤੇ 3 ਦੋਵਾਂ 'ਚ

96. ਹੇਠ ਲਿਖਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਕਿਹੜਾ ਰਾਜ ਅਜਿਹਾ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਲੋਕ-ਰਾਇ ਦੁਆਰਾ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਿਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ :
(*a*) ਜੰਮੂ ਅਤੇ ਕਸ਼ਮੀਰ (*b*) ਹੈਦਰਾਬਾਦ
(*c*) ਭੋਪਾਲ (*d*) ਜੂਨਾਗੜ੍ਹ

97. ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਛੇਦਾਂ 'ਚੋਂ ਕਿਸ ਨੂੰ ਡਾ. ਅੰਬੇਦਕਰ ਨੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਨੀਂਹ ਕਿਹਾ ਹੈ :
(*a*) 29 (*b*) 32
(*c*) 30 (*d*) 28

98. ਹੇਠ ਲਿਖਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਕਿਹੜਾ ਆਦਿ ਤਮਿਲ ਸਾਹਿਤ ਦਾ ਮਹਾਂ-ਕਾਵਿ ਹੈ ?
(*a*) ਤੋਲੱਕਾਪੀਅਮ ਅਤੇ ਤਿਰੂਕੁਰਲ
(*b*) ਅਗਨਾਨੁਰੂ ਅਤੇ ਪੁਰਨਾਨਰੂ
(*c*) ਪਦੀਰੂਪੱਤੂ ਅਤੇ ਮਦੁਰਾਇਕਾਂਜੀ
(*d*) ਸਿਲਪਾਦੀਕਰਮ ਅਤੇ ਮਨੀਮੇਕਾਲਾਈ

99. ਹੇਠ ਲਿਖਿਆਂ 'ਚੋਂ ਕਿਹੜਾ ਸਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ?
(*a*) ਅਲਬਰੂਨੀ ਵੱਲੋਂ ਤਾਰੀਖ–ਏ–ਹਿੰਦ ਲਿਖੀ ਗਈ।
(*b*) ਇਬਨਬਤੂਤਾ ਵੱਲੋਂ ਕਿਤਾਬ–ਉਲ–ਹਿੰਦ ਲਿਖੀ ਗਈ।
(*c*) ਜ਼ਿਆਉਦੀਨ ਬਰਨੀ ਵੱਲੋਂ ਤਾਰੀਖ–ਏ–ਫ਼ਿਰੋਜ਼ਸ਼ਾਹੀ ਲਿਖੀ ਗਈ।
(*d*) ਅਮੀਰ ਖ਼ੁਸਰੋ ਵੱਲੋਂ ਤੁਗ਼ਲਕਨਾਮਹ ਲਿਖੀ ਗਈ।

100. ਹੇਠ ਲਿਖਿਆਂ 'ਚੋਂ ਕਿਹੜਾ ਅੰਦੋਲਨ ਕੇਰਲਾ ਦੇ ਮੰਦਰਾਂ ਵਿਚ ਨਿਮਨ-ਜਾਤ ਦੇ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰਨ ਦੀ ਪਾਬੰਦੀ ਅਤੇ ਛੂਤ-ਛਾਤ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਉੱਠਿਆ :
(*a*) ਪੀ. ਥਿਆਗਰਾਜਾ ਦਾ ਨਿਆਂ ਅੰਦੋਲਨ
(*b*) ਈ.ਵੀ. ਰਾਮਾਸੁਆਮੀ ਨਾਇਕਰ ਦਾ ਸਵੈ–ਸਤਿਕਾਰ ਅੰਦੋਲਨ
(*c*) ਸ੍ਰੀ ਨਾਰਾਇਣ ਗੁਰੂ ਦਾ ਇਜ਼ਾਵਾ ਅੰਦੋਲਨ
(*d*) ਬੀ.ਆਰ. ਅੰਬੇਡਕਰ ਦਾ ਮਹਿਰ ਅੰਦੋਲਨ

101. ਭਾਰਤ ਦੇ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੀ ਚੋਣ ਦੇ ਵਿਵਾਦ ਦਾ ਮਸਲਾ ਕਿਸ ਕੋਲ ਭੇਜਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ?
(*a*) ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ (*b*) ਸੰਸਦ
(*c*) ਸਰਵ–ਉੱਚ ਅਦਾਲਤ (*d*) ਕੇਂਦਰੀ ਮੰਤਰੀ-ਮੰਡਲ

102. Which right was considered the 'Heart and Soul' of the Constitution by Dr. Ambedkar ?
(*a*) Freedom of Speech (*b*) Right to Equality
(*c*) Right to Constitutional Remedies
(*d*) Cultural and Educational Rights

103. In which of the following articles protection of the interests of the minorities is envisaged ?
(*a*) 14 (*b*) 29
(*c*) 32 (*d*) 19

104. Which of the following bills cannot be first intoduced in Rajya Sabha ?
(*a*) Money Bills
(*b*) Bills pertaining to the removal of president by impeachment.
(*c*) Bills bringing a state under the President's rule
(*d*) Bills pertaining to the powers of the Supreme Court or State Judiciary.

105. Which one of the following types of erosion is responsible for the formation of the Chambal ravines ?
(*a*) Splash (*b*) Sheet
(*c*) Rill (*d*) Gully

106. Which of the following statements are correct ?
(*i*) Tides are of great helpu in navigation and fishing.
(*ii*) High tide enables big ships to enter or leave the harbour safety
(*iii*) Tide prevents siltation in the harbours
(*iv*) Kandla and Diamond harbour are tidal ports
(*a*) (*i*) and (*iv*) (*b*) (*ii*), (*iii*) and (*iv*)
(*c*) (*i*), (*ii*) and (*iii*) (*d*) (*i*), (*ii*), (*iii*) and (*iv*)

107. Which one of these is not a Constitutional organ ?
(*a*) Election Commission (*b*) Finance Commission
(*c*) Inter State Council (*d*) Planning Commission

108. Public corporations are created to perform
(*a*) police functions (*b*) economic functions
(*c*) civil functions (*d*) regulatory functions

109. Which of the following articles of Directive Principles of State Policy deals with the promotion of International peace and security ?
(*a*) Article 51 (*b*) Article 48 – A
(*c*) Article 43 – A (*d*) Article 41

110. Democracy is of two kinds–direct and indirect. Chief direct democratic device is
(*a*) Initiative (*b*) Referendum
(*c*) Recall (*d*) Impeachment

111. Tribal movements in the Colonial India were different from the movements of other communities as they were most
(*a*) militant (*b*) isolated
(*c*) frequent (*d*) disorderly

112. The five year plan is finally approved by
(*a*) The Union Cabinet
(*b*) President on the advice of the Prime Minister
(*c*) Planning Commission
(*d*) National Development Council

113. The resolution for removing the Vice President of India can be moved in the
(*a*) Lok Sabha
(*b*) Either house of the Parliament
(*c*) Joint Sitting of Parliament
(*d*) Rajya Sabha

102. ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਕਿਹੜੇ ਅਧਿਕਾਰ ਨੂੰ ਡਾ. ਅੰਬੇਦਕਰ ਨੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦਾ 'ਦਿਲ ਤੇ ਰੂਹ' ਮੰਨਿਆ ਹੈ ?
(*a*) ਬੋਲਣ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ (*b*) ਸਮਾਨਤਾ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ
(*c*) ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਉਪਚਾਰਾਂ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ
(*d*) ਸਭਿਆਚਾਰ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ

103. ਹੇਠ ਲਿਖਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਕਿਹੜਾ ਅਨੁਛੇਦ ਘੱਟ-ਗਿਣਤੀਆਂ ਦੇ ਹਿੱਤਾਂ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਦਾ ਮਸਲਾ ਸਾਹਮਣੇ ਲਿਆਉਂਦਾ ਹੈ ?
(*a*) 14 (*b*) 29
(*c*) 32 (*d*) 19

104. ਹੇਠ ਲਿਖਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਕਿਹੜਾ ਬਿਲ ਸਿੱਧਾ ਹੀ ਰਾਜ ਸਭਾ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ?
(*a*) ਧਨ ਬਿਲ
(*b*) ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ 'ਤੇ ਮਹਾਂਦੋਸ਼ ਲਾ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਹਟਾਉਣ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਬਿੱਲ
(*c*) ਕਿਸੇ ਰਾਜ ਨੂੰ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਸ਼ਾਸਨ ਦੇ ਅਧੀਨ ਲਿਆਉਣ ਵਾਲਾ ਬਿਲ ਹੈ।
(*d*) ਸਰਵ-ਉੱਚ ਅਦਾਲਤ ਜਾਂ ਰਾਜ ਨਿਆਂ-ਪਾਲਿਕਾ ਦੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਬਿਲ।

105. ਹੇਠ ਲਿਖਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਖੋਰ ਦਾ ਕਿਹੜਾ ਪ੍ਰਕਾਰ, ਚੰਬਲ ਘਾਟੀ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ ਕਰਨ ਲਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਹੈ ?
(*a*) ਸਪਲੈਸ਼ (*b*) ਸ਼ੀਟ
(*c*) ਰਿਲ (*d*) ਗਲੀ

106. ਹੇਠ ਲਿਖਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਕਿਹੜੇ ਕਥਨ ਦਰੁਸਤ ਹਨ ?
(*i*) ਜਵਾਰ-ਭਾਟਾ, ਜਹਾਜ਼ਰਾਨੀ ਅਤੇ ਮੱਛੀ ਫੜਨ ਲਈ ਬਹੁਤ ਮਦਦ ਕਰਦਾ ਹੈ।
(*ii*) ਜਵਾਰ ਵੱਡੇ ਜਹਾਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਬੰਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਅੰਦਰ ਲੰਘਾਉਣ ਅਤੇ ਬਾਹਰ ਕੱਢਣ 'ਚ ਮਦਦ ਕਰਦਾ ਹੈ।
(*iii*) ਜਵਾਰ-ਭਾਟਾ ਬੰਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਗਾਰ ਇਕੱਠੀ ਹੋਣ 'ਤੇ ਰੋਕ ਲਾਉਂਦਾ ਹੈ।
(*iv*) ਕੰਡਲਾ ਅਤੇ ਡਾਇਮੰਡ ਦੋਵੇਂ ਹੀ ਜਵਾਰ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਬੰਦਰਗਾਹ ਹਨ।
(*a*) (*i*) ਅਤੇ (*iv*) (*b*) (*ii*), (*iii*) ਅਤੇ (*iv*)
(*c*) (*i*), (*ii*) ਅਤੇ (*iii*) (*d*) (*i*), (*ii*), (*iii*) ਅਤੇ (*iv*)

107. ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਿਹੜਾ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦਾ ਅੰਗ ਨਹੀਂ ਹੈ ?
(*a*) ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ (*b*) ਵਿੱਤ ਕਮਿਸ਼ਨ
(*c*) ਅੰਤਰ-ਰਾਜ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦ (*d*) ਯੋਜਨਾ ਕਮਿਸ਼ਨ

108. ਪਬਲਿਕ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ ਹੋਇਆ ਹੈ :
(*a*) ਪੁਲਿਸ ਸੰਬੰਧੀ ਕਾਰਜਾਂ ਲਈ (*b*) ਵਿੱਤ ਸੰਬੰਧੀ ਕਾਰਜਾਂ ਲਈ
(*c*) ਸਿਵਲ ਸੰਬੰਧੀ ਕਾਰਜਾਂ ਲਈ (*d*) ਨਿਯਮਬੱਧ ਸੰਬੰਧੀ ਕਾਰਜਾਂ ਲਈ

109. ਹੇਠ ਲਿਖਿਆਂ 'ਚੋਂ ਰਾਜ ਦੇ ਨੀਤੀ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਤੱਤਾਂ ਦਾ, ਕਿਹੜਾ ਅਨੁਛੇਦ ਅੰਤਰ-ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਅਮਨ ਅਤੇ ਸੁਰੱਖਿਆ ਵਧਾਉਣ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਹੈ ?
(*a*) ਅਨੁਛੇਦ 51 (*b*) ਅਨੁਛੇਦ 48 – A
(*c*) ਅਨੁਛੇਦ 43 – A (*d*) ਅਨੁਛੇਦ 41

110. ਲੋਕਤੰਤਰ ਦੋ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ - ਪ੍ਰਤੱਖ ਅਤੇ ਅਪ੍ਰਤੱਖ। ਮੁੱਖ ਪ੍ਰਤੱਖ ਲੋਕਤੰਤਰਿਕ ਉਪਕਰਨ :
(*a*) ਪਹਿਲ ਕਦਮੀ ਹੈ (*b*) ਲੋਕਮੱਤ ਹੈ
(*c*) ਵਾਪਸ ਬੁਲਾਉਣਾ ਹੈ (*d*) ਮਹਾਂਦੋਸ਼ ਹੈ।

111. ਬਸਤੀਵਾਦੀ ਭਾਰਤ ਦੇ ਕਬੀਲਿਆਂ ਦਾ ਅੰਦੋਲਨ, ਦੂਜੇ ਫਿਰਕਿਆਂ ਦੇ ਅੰਦੋਲਨਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵੱਖਰਾ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਬਹੁਤ :
(*a*) ਜੰਗਜੂ ਸਨ (*b*) ਨਿਵੇਕਲੇ ਸਨ
(*c*) ਨਿਰੰਤਰ ਸਨ (*d*) ਬੇਤਰਤੀਬੇ ਸਨ

112. ਪੰਜ ਸਾਲਾ ਯੋਜਨਾ ਨੂੰ ਅੰਤਮ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ :
(*a*) ਕੇਂਦਰੀ ਮੰਤਰੀ ਮੰਡਲ ਦਿੰਦਾ ਹੈ
(*b*) ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਦੀ ਸਲਾਹ 'ਤੇ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦਿੰਦਾ ਹੈ
(*c*) ਯੋਜਨਾ ਆਯੋਗ ਦਿੰਦਾ ਹੈ
(*d*) ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਵਿਕਾਸ ਪਰਿਸ਼ਦ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

113. ਭਾਰਤ ਦੇ ਉਪ-ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਨੂੰ ਹਟਾਉਣ ਲਈ ਮਤਾ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ :
(*a*) ਲੋਕਸਭਾ ਵਿਚ (*b*) ਸੰਸਦ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਦਨ ਵਿਚ
(*c*) ਸੰਸਦ ਦੀ ਸਾਂਝੀ ਬੈਠਕ ਵਿਚ (*d*) ਰਾਜ ਸਭਾ ਵਿਚ

114. The Balwant Rai Mehta Committee was on

(*a*) Democratic decentralization
(*b*) Panchayati Raj (*c*) Rural Development
(*d*) Community Development programme

115. Which of the following is most widely regarded as the original homeland of the Indo–European Aryans ?

(*a*) India (*b*) Central Europe
(*c*) South Russia or Central Asia
(*d*) The plains of Oxus

116. In Vedic period, the people called 'Pani' were

(*a*) those who controlled trade
(*b*) cattle–breeders (*c*) cowherds
(*d*) ploughman

117. The four fold division of society is expressly mentioned in

(*a*) Yajurveda (*b*) Purusa–sukta of Rigveda
(*c*) Hiranyagrabha–sukta (*d*) Satapatha Brahmana

118. The tax which the kings used to collect from the people in the Vedic period was called

(*a*) Bali (*b*) Vidatha
(*c*) Varman (*d*) Kara

119. Which of the following was not one of the important kingdoms of the later Vedic period ?

(*a*) Kuru Panchala (*b*) Gandhara
(*c*) Kosala (*d*) Videha

120. Which one of the edicts discovered in 1915, mentioned King Ashoka Priyadarshi, as its author

(*a*) Mansehra edict (*b*) Girnar edict
(*c*) Maski edict (*d*) Sarnath inscriptions

121. Pulp and paper industry is

(*a*) agro based (*b*) forest based
(*c*) marine based (*d*) mineral based

122. Which reference line passes through both the geographic North pole and the geographic South pole ?

(*a*) 0° latitude (*b*) 0° longitude
(*c*) Tropic of cancer (23.5° N)
(*d*) Tropic of capricorn (23.5° S)

123. Loo is an example of

(*a*) Local wind (*b*) Trade wind
(*c*) Katabatic wind (*d*) Polar wind

124. Land breeze is the phenomenon of

(*a*) Plain areas (*b*) Coastal areas
(*c*) Desert areas (*d*) Mountainous region

125. Energy obtained from the earth heat is known as

(*a*) Non–conventional energy
(*b*) Geothermal energy (*c*) Solar energy
(*d*) None of the above

114. ਬਲਵੰਤ ਰਾਏ ਮਹਿਤਾ ਕਮਟੀ ਸੰਬੰਧਿਤ ਸੀ :

(*a*) ਲੋਕਤੰਤਰਿਕ ਵਿਕੇਂਦਰੀਕਰਨ ਨਾਲ
(*b*) ਪੰਚਾਇਤੀ ਰਾਜ ਨਾਲ (*c*) ਪੇਂਡੂ ਵਿਕਾਸ ਨਾਲ
(*d*) ਸਮੁਦਾਇਕ ਵਿਕਾਸ ਪ੍ਰੋਗ੍ਰਾਮ ਨਾਲ

115. ਹੇਠ ਲਿਖਿਆਂ 'ਚੋਂ ਕਿਹੜਾ ਇੰਡੋ-ਯੂਰੋਪੀਅਨ-ਆਰੀਅਨ ਦੇ ਮੂਲ ਵਸਨੀਕਾਂ ਦੀ ਥਾਂ ਮੰਨੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ?

(*a*) ਭਾਰਤ (*b*) ਮੱਧ ਯੂਰਪ
(*c*) ਦੱਖਣੀ ਰੂਸ ਅਤੇ ਮੱਧ ਏਸ਼ੀਆ
(*d*) ਔਕਸਨ ਦਾ ਮੈਦਾਨ

116. ਵੈਦਿਕ ਕਾਲ ਵਿਚ 'ਪਾਨੀ' ਅਖਵਾਏ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਲੋਕ ਉਹ ਸਨ :

(*a*) ਜਿਹੜੇ ਵਪਾਰ ਨੂੰ ਨਿਯੰਤ੍ਰਿਤ ਕਰਦੇ ਸਨ।
(*b*) ਪਸ਼ੂ–ਪਾਲਕ ਦਾ ਧੰਦਾ ਕਰਦੇ ਸਨ।
(*c*) ਗਊ–ਚਰਵਾਹੇ ਸਨ। (*d*) ਹਲ–ਵਾਹਕ ਸਨ।

117. ਸਮਾਜ ਦੇ ਚਾਰ ਵਰਣਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਿਹੜੇ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਚ ਮਿਲਦਾ ਹੈ :

(*a*) ਯਜੁਰਵੇਦ 'ਚ (*b*) ਰਿਗਵੇਦ ਦੇ ਪੁਰੁਸ਼–ਮੁਕਤ 'ਚ
(*c*) ਹਿਰਨਿਐਗਰਬ ਸੂਕਤ 'ਚ (*d*) ਸ਼ਤਪਥ ਬ੍ਰਾਹਮਣ 'ਚ

118. ਵੈਦਿਕ ਕਾਲ ਵਿਚ ਰਾਜਿਆਂ ਦੁਆਰਾ ਲੋਕਾਂ ਤੋਂ ਇਕੱਠੇ ਕੀਤੇ ਗਏ ਕਰ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ :

(*a*) ਬਾਲੀ (*b*) ਵਿਧਾਤਾ
(*c*) ਵਰਮਨ (*d*) ਕਾਰਾ

119. ਹੇਠ ਲਿਖਿਆਂ 'ਚੋਂ ਕਿਹੜੀ ਉੱਤਰ-ਵੈਦਿਕ ਕਾਲ ਦੀ ਇਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਸਲਤਨਤ ਨਹੀਂ ਸੀ ?

(*a*) ਕੁਰੂ ਪੰਚਾਲਾ (*b*) ਗੰਧਾਰ
(*c*) ਕੋਸਲ (*d*) ਵਿਦੇਹ

120. 1915 ਵਿਚ ਖੋਜ ਕੀਤੇ ਗਏ ਪੁਰਾਲੇਖ ਕਿਹੜੇ ਹਨ ਜੋ ਇਹ ਉਲੇਖ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਰਾਜਾ ਅਸ਼ੋਕਾ ਪ੍ਰਿਅਦਰਸ਼ੀ ਉਸ ਦਾ ਲੇਖਕ ਹੈ :

(*a*) ਮਾਨਸਿਹਰਾ ਪੁਰਾਲੇਖ (*b*) ਗਿਰਨਾਰ ਪੁਰਾਲੇਖ
(*c*) ਮਾਸਕੀ ਪੁਰਾਲੇਖ (*d*) ਸਾਰਨਾਥ ਦੇ ਸ਼ਿਲਾਲੇਖ

121. ਗੁੱਦਾ ਅਤੇ ਕਾਗਜ਼ ਉਦਯੋਗ ਆਧਾਰਿਤ ਹਨ :

(*a*) ਖੇਤੀ 'ਤੇ (*b*) ਜੰਗਲਾਂ 'ਤੇ
(*c*) ਸਮੁੰਦਰਾਂ 'ਤੇ (*d*) ਖਣਿਜ 'ਤੇ

122. ਭੂਗੋਲਿਕ ਉੱਤਰ-ਧਰੁਵ ਅਤੇ ਭੂਗੋਲਿਕ ਦੱਖਣੀ-ਧਰੁਵ ਦੋਵਾਂ ਤੋਂ ਕਿਹੜੀ ਸੰਦਰਭ ਰੇਖਾ ਲੰਘਦੀ ਹੈ ?

(*a*) 0° ਲੈਟੀਟੂਡ (*b*) 0° ਲੌਂਗੀਟੂਡ
(*c*) ਟਰੌਪਿਕ ਔਫ਼ ਕੈਂਸਰ (23.5° ਉੱਤਰ)
(*d*) ਟਰੌਪਿਕ ਔਫ਼ ਕੈਪਰਿਕੋਨ (23.5° ਦੱਖਣ)

123. ਲੂ ਉਦਾਹਰਨ ਹੈ :

(*a*) ਸਥਾਨਕ ਪੌਣ ਦਾ (*b*) ਵਪਾਰਕ ਪੌਣ ਦਾ
(*c*) ਕੈਟਾਬੇਟਿਕ ਪੌਣ ਦਾ (*d*) ਧਰੁਵੀ ਪੌਣ ਦਾ

124. ਭੂਮੀ-ਪੌਣ ਕਾਰਨ ਹੈ :

(*a*) ਮੈਦਾਨੀ ਖੇਤਰ ਦਾ (*b*) ਤੱਟਵਰਤੀ ਖੇਤਰ ਦਾ
(*c*) ਮਾਰੂਥਲੀ ਖੇਤਰ ਦਾ (*d*) ਪਹਾੜੀ ਇਲਾਕੇ ਦਾ

125. ਧਰਤੀ ਦੀ ਗਰਮਾਹਟ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਊਰਜਾ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ :

(*a*) ਗ਼ੈਰ–ਰਸਮੀ ਊਰਜਾ (*b*) ਭੂ–ਤਾਪ ਊਰਜਾ
(*c*) ਸੌਰ ਊਰਜਾ (*d*) ਉਪਰੋਕਤ 'ਚੋਂ ਕੋਈ ਨਹੀਂ

126. Match List I with List II and select the correct answer by using the codes given below the lists :

List I : Special characteristics

(*a*) Smallest planet of the solar system

(*b*) Largest planet of the solar system

(*c*) Planet second from the sun in the solar system

(*d*) Planet nearest to the Sun

List II : Name of the Planet

1. Mercury 2. Venus
3. Jupiter 4. Pluto
5. Saturn

Codes :

	A	B	C	D
(*a*)	2	3	5	1
(*b*)	3	5	1	2
(*c*)	4	1	2	3
(*d*)	4	3	2	1

127. The first to establish trade contacts with the Roman empire were

(*a*) Kushanas (*b*) Tamil and Chera kingdoms
(*c*) Western saka (*d*) Vakataka

128. The first soverign ruler of the Sultanate of Delhi was

(*a*) Qutubuddin Aibak (*b*) Aram Shah
(*c*) Iltutmish (*d*) Nasiruddin Mahmud

129. What was the prime mistake committed by Sirajuddaula in his campaign against the English in June 1756 ?

(*a*) He failed to assess the real strength of the English in Bengal
(*b*) He was ignorant of the treachery of men in his court
(*c*) He let the English escape with their ships to Fulta
(*d*) He failed to win the support of his cousin Shaukat Jung

130. The most important external event which greatly influenced the course of the Indian national movement during the early twentieth century was

(*a*) The Russian Revolution, 1917
(*b*) The Russo–Japnese war, 1904–05
(*c*) The outbreak of the first world war, 1914
(*d*) Boer war, 1899

131. Who wrote "It is difficult to a avoid the conclusion that the so called first National war of Independence was neither first, nor national, nor a war of independence ?"

(*a*) S.N. Sen (*b*) Dr. Tara Chand
(*c*) Dr. R.C. Majumdar (*d*) Dr. K.K. Datta

132. The first Englishman to preside over the Indian National Congress session at Allahabad in 1908, was

(*a*) A.O. Hume (*b*) Mrs. Annie Besant
(*c*) W. Wedderburn (*d*) George Yule

133. The Pasupati seal from Mohenjodaro depicts the God, sitting in the posture of a Yogi, being surrounded by four animals. These animals are

(*a*) Tiger, Rhinoceros, Buffalo, Horse
(*b*) Tiger, Rhinoceros, Snake, Bull
(*c*) Lion, Rhinoceros, Snake, Bull
(*d*) Tiger, Rhinoceros, Buffalo, Elephant

134. Which one of the following women reformers in the nineteenth century wrote a book called *Stripurushtulna*, criticising the social difference between men and women ?

(*a*) Tarabai Shinde (*b*) Pandita Ramabai
(*c*) Begum Rokeya Sakhawat Hossain
(*d*) Annie Besant

126. ਸੂਚੀ I ਨੂੰ ਸੂਚੀ II ਨਾਲ ਮਿਲਾਉ ਅਤੇ ਹੇਠ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਕੋਡ ਨੂੰ ਵਰਤ ਕੇ ਸਹੀ ਉੱਤਰ ਦੱਸੋ।

ਸੂਚੀ I : ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਲੱਛਣ

(*a*) ਸੌਰ-ਮੰਡਲ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਛੋਟਾ ਗ੍ਰਹਿ

(*b*) ਸੌਰ-ਮੰਡਲ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਗ੍ਰਹਿ

(*c*) ਸੂਰਜ ਵੱਲੋਂ ਗਿਣਦੇ ਹੋਏ ਸੌਰ-ਮੰਡਲ ਦਾ ਦੂਜਾ ਗ੍ਰਹਿ

(*d*) ਸੂਰਜ ਦਾ ਨੇੜਲਾ ਗ੍ਰਹਿ

ਸੂਚੀ II : ਗ੍ਰਹਿ ਦੇ ਨਾਂ

1. ਬੁੱਧ 2. ਸ਼ੁੱਕਰ
3. ਬ੍ਰਹਿਸਪਤੀ 4. ਪਲੂਟੋ
5. ਸ਼ਨੀ

ਕੋਡ :

	A	B	C	D
(*a*)	2	3	5	1
(*b*)	3	5	1	2
(*c*)	4	1	2	3
(*d*)	4	3	2	1

127. ਰੋਮਨ ਸਾਮਰਾਜ ਨਾਲ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵਪਾਰਕ-ਸੰਬੰਧ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸਨ :

(*a*) ਕੁਸ਼ਾਣ (*b*) ਤਮਿਲ ਅਤੇ ਚੇਰਾ ਸਲਤਨਤ
(*c*) ਪੱਛਮੀ ਸ਼ਕ (*d*) ਵਕਾਟਕ

128. ਦਿੱਲੀ ਸਲਤਨਤ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾ ਸਰਬ ਸੱਤਾਧਾਰੀ ਰਾਜਾ ਕਿਹੜਾ ਸੀ :

(*a*) ਕੁਤੁਬਦੀਨ ਐਬਕ (*b*) ਆਰਾਮ ਸ਼ਾਹ
(*c*) ਇਲਤੁਤਮਿਸ਼ (*d*) ਨਾਸੀਰ-ਉਦ-ਦੀਨ ਮਹਿਮੂਦ

129. ਜੂਨ 1756 ਵਿਚ ਨਵਾਬ ਸਿਰਾਜ਼ੁਦੌਲਾ ਨੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਆਪਣੀ ਮੁਹਿਮ ਵਿਚ ਸਭੋਂ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਗ਼ਲਤੀ ਕਿਹੜੀ ਕੀਤੀ ਸੀ ?

(*a*) ਉਹ ਬੰਗਾਲ ਵਿਚ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦੀ ਸਮੁੱਚੀ ਤਾਕਤ ਦਾ ਅੰਦਾਜਾ ਲਗਾਉਣ ਵਿਚ ਅਸਫ਼ਲ ਰਿਹਾ।
(*b*) ਉਹ ਆਪਣੇ ਦਰਬਾਰ ਦੇ ਅਹਿਲਕਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਸਾਜ਼ਿਸ਼ਾਂ ਅਤੇ ਧੋਖੇਬਾਜ਼ੀਆਂ ਤੋਂ ਨਾ-ਵਾਕਫ਼ ਰਿਹਾ।
(*c*) ਉਸ ਨੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਨੂੰ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੀ ਜਹਾਜ਼ਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਫੁਲਟਾ 'ਤੇ ਜਾਣ ਦਿੱਤਾ।
(*d*) ਉਹ ਆਪਣੇ ਮਮੇਰੇ-ਭਰਾ ਸ਼ੌਕਤ ਜੰਗ ਦਾ ਭਰੋਸਾ ਜਿੱਤਣ ਵਿਚ ਅਸਫ਼ਲ ਰਿਹਾ।

130. ਵੀਹਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਆਰੰਭਕ ਦੌਰ ਵਿਚ ਭਾਰਤੀ-ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਅੰਦੋਲਨ ਦੀ ਦਿਸ਼ਾ ਨੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਬਾਹਰਲੀ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਘਟਨਾ ਸੀ :

(*a*) ਰੂਸੀ ਕਰਾਂਤੀ, 1917 (*b*) ਰੂਸ-ਜਾਪਾਨ ਜੰਗ 1904-05
(*c*) ਪਹਿਲੇ ਵਿਸ਼ਵ ਯੁੱਧ ਦਾ ਆਰੰਭ, 1914
(*d*) ਬੋਇਰ ਜੰਗ, 1899

131. "ਇਸ ਨਿਰਣੇ ਨੂੰ ਖ਼ਾਰਜ ਕਰਨਾ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਹੈ ਕਿ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਜੰਗ ਨਾ ਤਾਂ ਪਹਿਲੀ ਸੀ, ਨਾ ਹੀ ਰਾਸ਼ਟਰ ਲਈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਲਈ ਸੀ।" ਇਹ ਕਥਨ ਕਿਸਨੇ ਲਿਖਿਆ :

(*a*) ਐੱਸ. ਐੱਨ. ਸੇਨ (*b*) ਡਾ. ਤਾਰਾ ਚੰਦ
(*c*) ਡਾ. ਆਰ.ਸੀ. ਮਜੂਮਦਾਰ (*d*) ਡਾ. ਕੇ.ਕੇ. ਦੱਤਾ

132. 1908 ਦੌਰਾਨ ਇਲਾਹਾਬਾਦ ਵਿਚ ਹੋਈ ਭਾਰਤੀ-ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਕਾਂਗਰਸ ਦੀ ਬੈਠਕ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਸੀ :

(*a*) ਏ.ਓ. ਹਿਊਮ (*b*) ਸ੍ਰੀਮਤੀ ਐਨੀ ਬੇਸੈਂਟ
(*c*) ਡਬਲਿਊ. ਵੈਡਰਵਰਨ (*d*) ਜਾਰਜ ਯੂਲੇ

133. ਮੋਹਨਜੋਦੜੋ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ ਪਸ਼ੂਪਤੀ ਵਾਲੀ ਮੋਹਰ ਵਿਚ ਰੱਬ ਨੂੰ. ਯੋਗੀ ਮੁਦਰਾ 'ਚ ਦਿਖਾਇਆ ਗਿਆ ਜਿਸਦੇ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਚਾਰ ਜਾਨਵਰ ਹਨ, ਉਹ ਜਾਨਵਰ ਕਿਹੜੇ ਹਨ :

(*a*) ਬਘਿਆੜ, ਗੈਂਡਾ, ਮੱਝ ਅਤੇ ਘੋੜਾ
(*b*) ਬਘਿਆੜ, ਗੈਂਡਾ, ਸੱਪ ਅਤੇ ਸਾਨ੍ਹ
(*c*) ਸ਼ੇਰ, ਗੈਂਡਾ, ਸੱਪ ਅਤੇ ਸਾਨ੍ਹ (*d*) ਬਘਿਆੜ, ਗੈਂਡਾ, ਮੱਝ ਅਤੇ ਹਾਥੀ

134. ਹੇਠ ਲਿਖਿਆਂ 'ਚੋਂ, ਉਨ੍ਹੀਵੀਂ ਸਦੀ ਵਿਚ ਕਿਹੜੀ ਨਾਰੀ-ਸੁਧਾਰਕ ਨੇ 'ਸਤ੍ਰੀਪੁਰਸ਼ਤੁਲਨਾ' ਨਾਮਕ ਕਿਤਾਬ ਲਿਖੀ ਜਿਸ ਵਿਚ ਉਸਨੇ ਮਰਦ ਅਤੇ ਔਰਤ ਵਿਚਲੇ ਸਮਾਜਕ ਭੇਦ-ਭਾਵ ਦੀ ਆਲੋਚਨਾ ਕੀਤੀ :

(*a*) ਤਾਰਾ ਭਾਈ ਸ਼ਿੰਦੇ (*b*) ਪੰਡਿਤਾ ਰਮਾਬਾਈ
(*c*) ਬੇਗਮ ਰੁੱਕਈਆ ਸਖ਼ਾਵਤ ਹੁਸੈਨ
(*d*) ਐਨੀ ਬੇਸੈਂਟ

135. To whom the sentence refers – "No lawyer, no appeal and no logic" ?
(a) Ilbert Bill (b) Simon Commission
(c) Rowlatt Act (d) Cases of Azad Hind Fauz

136. The clouds float in the atmosphere because of their low
(a) Temperature (b) Velocity
(c) Pressure (d) Density

137. Temperature at a place depends on its
(a) altitude (b) latitude
(c) distance from the sea (d) all of the above

138. The theory of the early British rulers that the company as the owner of the agricultural land, was entitled to the whole of the 'economic rent' derived its support from
(a) The Theory of surplus value
(b) The Agio theory of interest
(c) Keyne's theory of income and employment
(d) The Ricardian theory of rent

139. The polar areas receive less sunrays due to
(a) angle of sunrays with the earth
(b) duration of sunlight
(c) distance travelled by sunrays
(d) transparency of the atmosphere

140. In order to make the map of presusre distribution in the world, one has to use
(a) Isohels (b) Isobars
(c) Isoneph (d) Isotherms

141. Which of the following is NOT the tool for formative assessment in scholastic domain of social sciences ?
(a) Conservation skill (b) Multiple choice questions
(c) Projects (d) Oral questions

142. In adjusting their lesson plans to accommodate 'team–teaching model' in social science teaching, the teacher decide that it would be advantageous to create linkages between various subjects that they teach. To do this they want to create a thematic unit that will be taught jointly in social science classes. What is the best way to create a thematic unit that will be taught jointly in social science classes. What is the best way to create a thematic unit for the teachers to develop the content of the unit ?
(a) Have each teacher create a curriculum map for the year and compare these maps to final themes, content and skills that are similar.
(b) Design the thematic unit first and then have teachers adjust their lesson plans to accomodate them
(c) Ask students to vote on the themes that they would like to learn about and then design the unit around them
(d) Select one teacher to design the thematic units and pass them on to other teachers who will find ways to fit these units to their lesson plans.

143. Social sciences try to understand human behaviour and its interaction with the environment and
(a) Social institutions (b) Society
(c) Community (d) Social phenomena

144. An approach to teach Social science through which student's them effective understanding strategies by observing and imiating what their teachers and fellow students do is known as
(a) Enquiry bases learning
(b) Reciprocal learning (c) Discovery Learning
(d) Co–operative learning

135. "ਨਾ ਵਕੀਲ, ਨਾ ਅਪੀਲ ਅਤੇ ਨਾ ਦਲੀਲ" ਇਹ ਕਥਨ ਕਿਸ ਵੱਲ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰਦਾ ਹੈ :
(a) ਔਲਬਰਟ ਬਿਲ (b) ਸਾਈਮਨ ਕਮਿਸ਼ਨ
(c) ਰੌਲਟ ਐਕਟ (d) ਆਜ਼ਾਦ ਹਿੰਦ ਫ਼ੌਜ ਦਾ ਮਸਲਾ

136. ਵਾਯੂਮੰਡਲ ਵਿਚ ਬੱਦਲਾਂ ਦਾ ਵਹਿਣ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘੱਟ :
(a) ਤਾਪਮਾਨ ਕਾਰਨ (b) ਵੇਗ ਕਾਰਨ
(c) ਦਬਾਅ ਕਾਰਨ (d) ਘਣਤਾ ਕਾਰਨ

137. ਕਿਸੇ ਥਾਂ ਦਾ ਤਾਪਮਾਨ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦਾ ਹੈ :
(a) ਐਲਟਿਟੂਡ 'ਤੇ (b) ਲੈਟਿਟੂਡ 'ਤੇ
(c) ਸਮੁੰਦਰ ਤੋਂ ਉਸ ਦੀ ਦੂਰੀ 'ਤੇ (d) ਉਪਰੋਕਤ ਸਾਰਿਆਂ ਤੋਂ

138. ਮੁੱਢਲੇ ਬਰਤਾਨਵੀ ਸ਼ਾਸਕਾਂ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ਸੀ ਕਿ, 'ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਕੰਪਨੀ ਦੀ ਮਲਕੀਅਤ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਹਾਸਿਲ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਵਿੱਤੀ-ਲਗਾਨ 'ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹੀ ਹੱਕ ਬਣਦਾ ਹੈ', ਇਸ ਸੋਚ ਦਾ ਸਮਰਥਨ ਕਰਦਾ ਹੈ :
(a) ਵੱਧ ਮੁਨਾਫ਼ੇ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ (b) ਵਿਆਜ ਦਾ ਏਜੀਓ ਸਿਧਾਂਤ
(c) ਕੀਨਜ਼ ਦਾ ਆਮਦਨੀ ਅਤੇ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ
(d) ਰਿਕਾਰਡਿਅਨ ਦੇ ਲਗਾਨ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ

139. ਧਰੁਵੀ ਖੇਤਰ ਘੱਟ ਸੂਰਜੀ-ਕਿਰਨਾਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ, ਇਸਦਾ ਕਾਰਨ ਹੈ :
(a) ਧਰਤੀ ਨਾਲ ਸੂਰਜੀ–ਕਿਰਨਾਂ ਦਾ ਕੋਣ
(b) ਸੂਰਜੀ–ਕਿਰਨਾਂ ਦੀ ਮਿਆਦ
(c) ਸੂਰਜੀ ਕਿਰਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਤੈਅ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਫਾਸਲਾ
(d) ਵਾਤਾਵਰਨ ਦੀ ਪਾਰਦਰਸ਼ਤਾ

140. ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਦਬਾਅ ਦੇ ਵਰਗੀਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਨਕਸ਼ਾ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਲਈ, ਵਰਤੋਂ ਕਰਨੀ ਪਵੇਗੀ :
(a) ਆਇਸੋਹੇਲਸ (b) ਆਇਸੋਬਾਰਸ
(c) ਆਇਸੋਨੈਫ਼ (d) ਆਇਸੋਥਰਮ

141. ਹੇਠ ਲਿਖਿਆਂ 'ਚੋਂ ਕਿਹੜਾ ਸਮਾਜ ਵਿਗਿਆਨ ਦੇ ਸਕੌਲਿਸਟਿਕ ਖੇਤਰ ਦੇ ਨਿਰਮਾਣਾਤਮਕ ਮੁੱਲਾਂਕਣ ਦਾ ਸੰਦ ਨਹੀਂ ਹੈ :
(a) ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਦਾ ਕੌਸ਼ਲ (b) ਬਹੁ–ਚੋਣਵੇਂ ਪ੍ਰਸ਼ਨ
(c) ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ (d) ਮੌਖਿਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ

142. ਸਮਾਜ-ਵਿਗਿਹਆਨ ਸਿੱਖਿਆ ਵਿਚ 'ਸਮੂਹ-ਸਿੱਖਿਆ ਆਦਰਸ਼' ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ, ਆਪਣੀਆਂ ਪਾਠ-ਯੋਜਨਾਵਾਂ ਵਿਚ ਪਰਿਵਰਤਨ ਲਿਆਉਣ ਲਈ, ਅਧਿਆਪਕ ਇਹ ਨਿਸ਼ਚਤ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵੱਲੋਂ ਪੜ੍ਹਾਏ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਦਾ ਆਪਸੀ ਤਾਲਮੇਲ ਬਣਾਉਣਾ ਲਾਭਦਾਇਕ ਹੋਵੇਗਾ। ਅਜਿਹਾ ਕਰਨ ਲਈ ਉਹ ਥੀਮ ਆਧਾਰਿਤ ਇਕਾਈ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਸਮਾਜ-ਵਿਗਿਆਨ ਦੀਆਂ ਜਮਾਤਾਂ ਵਿਚ ਸੰਯੁਕਤ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ। ਇਕਾਈ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ-ਵਸਤੂ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਲਈ, ਅਧਿਆਪਕ ਲਈ ਥੀਮ ਆਧਾਰਿਤ ਇਕਾਈ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਕਾਰਗਰ ਢੰਗ ਕਿਹੜਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ?
(a) ਹਰ ਅਧਿਆਪਕ ਸਾਲ ਭਰ ਲਈ ਕਰੀਕੁਲਮ ਦਾ ਨਕਸ਼ਾ ਤਿਆਰ ਕਰੇ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਕਸ਼ਿਆਂ ਦੀ ਅੰਤਿਮ ਥੀਮ, ਵਿਸ਼ਾ–ਵਸਤੂ ਅਤੇ ਕੌਸ਼ਲਾਂ ਨਾਲ ਤੁਲਨਾ ਕਰੇ ਜਿਹੜੇ ਕਿ ਇਕ ਸਮਾਨ ਹਨ।
(b) ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵਿਸ਼ੇਗਤ ਇਕਾਈ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਕਰੇ ਅਤੇ ਫਿਰ ਅਧਿਆਪਕ ਉਸ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਲਈ ਆਪਣੀਆਂ ਪਾਠ–ਯੋਜਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਉਸ ਅਨੁਸਾਰ ਬਦਲੇ।
(c) ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਤੋਂ ਵੱਖ–ਵੱਖ ਥੀਮਾਂ ਬਾਰੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮੱਤ ਹਾਸਲ ਕਰੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਉਹ ਸਿੱਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਫਿਰ ਇਕਾਈ ਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਆਲ–ਦੁਆਲੇ ਤਿਆਰ ਕਰੇ।
(d) ਵਿਸ਼ੇਗਤ ਇਕਾਈ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਲਈ ਇਕ ਅਧਿਆਪਕ ਦੀ ਚੋਣ ਕਰੇ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਦੂਜੇ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਾਵੇ। ਜਿਹੜੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਇਕਾਈਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਪਾਠ–ਯੋਜਨਾ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਦੇ ਢੰਗ ਤਲਾਸ਼ ਕਰਨ।

143. ਸਮਾਜ-ਵਿਗਿਆਨ, ਮਨੁੱਖੀ ਵਿਵਹਾਰ ਅਤੇ ਵਾਤਾਵਰਨ ਦੇ ਨਾਲ ਹੇਠ ਲਿਖਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਕਿਸ ਦੇ ਨਾਲ ਉਸ ਦੀ ਪਰਸਪਰ ਕਿਰਿਆ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ?
(a) ਸਮਾਜਕ–ਸੰਸਥਾਵਾਂ (b) ਸਮਾਜ
(c) ਫਿਰਕਾ (d) ਸਮਾਜਕ ਵਰਤਾਰਾ

144. ਸਮਾਜ-ਵਿਗਿਆਨ ਪੜ੍ਹਾਉਣ ਦੀ ਉਹ ਪਹੁੰਚ, ਜਿਸ ਰਾਹੀਂ ਵਿਦਿਆਰਥੀ, ਆਪਣੇ ਅਧਿਆਪਕ ਅਤੇ ਜਮਾਤੀਆਂ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅਨੁਕਰਨ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਸਮਝ ਰਣਨੀਤੀ ਸਿੱਖਦੇ ਹਨ :
(a) ਪੁੱਛ–ਗਿੱਛ ਆਧਾਰਿਤ ਸਿੱਖਿਆ
(b) ਉਲਟ–ਕ੍ਰਮ ਸਿੱਖਿਆ (c) ਖੋਜ ਸਿੱਖਿਆ
(d) ਸਹਿਕਾਰੀ ਸਿੱਖਿਆ

145. If a learner is developing an understanding of history, s/he would work for

(*i*) Cause and effect in events
(*ii*) Elements of continuity and change
(*iii*) Simplicity of context
(*iv*) Objectivity in interpreting resources.

(*a*) (*i*) only (*b*) (*i*) and (*ii*) only
(*c*) (*i*), (*ii*) and (*iii*) only (*d*) (*i*), (*ii*) and (*iv*) only

146. Social sciences help us not only as a method to understand social reality around us, but also help us to

(*a*) develop insights into the nature of human beings
(*b*) understand the life styles of human beings
(*c*) develop insight into human being's communication
(*d*) find out the development of human beings

147. The scientific approach to the study of human beings seeks to emphasize the need to blend the perspective of

(*a*) Arts, Mathematics and sciences
(*b*) Nature, Culture and Civilization
(*c*) Natural sciences, Social science and Humanities
(*d*) All the above

148. A reflective social science teacher in a multicultural classroom would like to see a curriculum that seeks to

(*a*) Produce citizens who have an informed perception of their own identity as well as that of others
(*b*) Actively promote an exclusive view of community, society and nation
(*c*) Cultivate a view of world that looks inwards
(*d*) Promote a vision that addresses personal values

149. In social sciences, reification is best understood as

(*a*) using qualitative data instead of quantitative data
(*b*) treating an abstract as a concrete thing
(*c*) the use of heuristic devices
(*d*) mistaking subjectivity for objectivity

150. Which of the following would be a primary source of data in teaching history ?

(*a*) Local government report
(*b*) Street–directory
(*c*) Responses to a questionnaire
(*d*) Photographs from books

145. ਜੇਕਰ ਇਕ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਵਿਚ ਇਤਿਹਾਸ ਦੀ ਸਮਝ ਦਾ ਵਿਕਾਸ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ :

(*i*) ਘਟਨਾ ਦੇ ਕਾਰਨ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵ 'ਤੇ
(*ii*) ਨਿਰੰਤਰਤਾ ਅਤੇ ਪਰਿਵਰਤਨ ਦੇ ਤੱਤਾਂ 'ਤੇ
(*iii*) ਸੰਦਰਭ ਦੀ ਸਾਦਗੀ 'ਤੇ
(*iv*) ਸਾਧਨਾਂ ਦੀ ਤਰਜੁਮਾਨੀ ਦੀ ਵਸਤੂਪਰਕਤਾ 'ਤੇ

(*a*) ਕੇਵਲ (*i*) (*b*) ਕੇਵਲ (*i*) ਅਤੇ (*ii*)
(*c*) ਕੇਵਲ (*i*), (*ii*) ਅਤੇ (*iii*) (*d*) ਕੇਵਲ (*i*), (*ii*) ਅਤੇ (*iv*)

146. ਸਮਾਜ-ਵਿਗਿਆਨ ਨਾ ਕੇਵਲ ਸਾਡੇ ਸਮਾਜਕ ਚੌਗਿਰਦੇ ਦੀ ਵਾਸਤਵਿਕਤਾ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਦਾ ਇਕ ਢੰਗ ਹੈ ਸਗੋਂ ਇਹ ਮਦਦ ਕਰਦਾ ਹੈ :

(*a*) ਮਨੁੱਖੀ ਸੁਭਾਅ ਦੀ ਅੰਤਰ-ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਲਈ
(*b*) ਮਨੁੱਖੀ ਜੀਵਨ-ਜਾਚ ਦੀ ਸੂਝ ਲਈ।
(*c*) ਮਨੁੱਖੀ ਸੰਚਾਰ ਦੀ ਅੰਤਰ-ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਲਈ।
(*d*) ਮਨੁੱਖੀ ਵਿਕਾਸ ਨੂੰ ਤਲਾਸ਼ਣ ਲਈ।

147. ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਐਨ ਦੀ ਵਿਗਿਆਨਕ ਪਹੁੰਚ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਪਰਿਪੇਖ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਉੱਤੇ ਬਲ ਦਿੰਦੀ ਹੈ :

(*a*) ਕਲਾ, ਗਣਿਤ ਅਤੇ ਵਿਗਿਆਨ ਦੇ
(*b*) ਕੁਦਰਤ, ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਅਤੇ ਸੱਭਿਅਤਾ ਦੇ
(*c*) ਕੁਦਰਤੀ-ਵਿਗਿਆਨ, ਸਮਾਜ-ਵਿਗਿਆਨ ਅਤੇ ਹਿਊਮੈਨਿਟੀਜ਼
(*d*) ਉਪਰੋਕਤ ਸਾਰੇ ਹੀ।

148. ਇਕ ਬਹੁ-ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਚਿੰਤਨ-ਮਨਨ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਸਮਾਜ-ਵਿਗਿਆਨ ਦਾ ਅਧਿਆਪਕ ਅਜਿਹਾ ਕਰੀਕੁਲਮ ਵੇਖਣਾ ਪਸੰਦ ਕਰੇਗਾ ਜਿਹੜਾ :

(*a*) ਅਜਿਹੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ ਕਰੇ, ਜਿਸ ਕੋਲ ਆਪਣੀ ਅਤੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਦੂਜਿਆਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਬਾਰੇ ਵੀ ਪ੍ਰਤੱਖ ਹੋਵੇ।
(*b*) ਫਿਰਕੇ, ਸਮਾਜ ਅਤੇ ਰਾਸ਼ਟਰ ਦੇ ਨਿਵੇਕਲੇ ਦਾ ਸਰਗਰਮ ਢੰਗ ਨਾਲ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਨਾ।
(*c*) ਸੰਸਾਰ ਬਾਰੇ ਅਜਿਹਾ ਨਜ਼ਰੀਆ ਤਿਆਰ ਕਰਨਾ ਜਿਹੜਾ ਸਵੈ-ਝਾਤ ਕਰਨ 'ਤੇ ਬਲ ਦੇਵੇ।
(*d*) ਨਿੱਜੀ ਕਦਰਾਂ-ਕੀਮਤਾਂ ਦੇ ਨਜ਼ਰੀਏ ਨੂੰ ਮੁਖ਼ਾਤਿਬ ਹੋ ਕੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਨਾ।

149. ਸਮਾਜ-ਵਿਗਿਆਨ ਵਿਚ ਸਾਕਾਰੀਕਰਨ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਬਿਹਤਰ ਢੰਗ ਹੈ :

(*a*) ਗਿਣਾਤਮਕ ਅੰਕੜੇ ਦੀ ਥਾਂ ਗੁਣਾਤਮਕ ਅੰਕੜੇ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨਾ।
(*b*) ਅਮੂਰਤ ਨੂੰ ਸਮੂਰਤ ਵਸਤੂ ਵਾਂਗ ਮੰਨਣਾ।
(*c*) ਖੋਜਾਤਮਕ ਤਰੀਕਿਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ।
(*d*) ਵਸਤੂਪਰਕਤਾ ਨੂੰ ਆਤਮਪਰਕਤਾ ਮੰਨਣ ਦਾ ਭਰਮ ਪੈਣਾ।

150. ਹੇਠ ਲਿਖਿਆਂ 'ਚੋਂ ਕਿਹੜਾ ਇਤਿਹਾਸ-ਅਧਿਆਪਨ 'ਚ ਅੰਕੜਿਆਂ ਦਾ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸ੍ਰੋਤ ਹੈ ?

(*a*) ਸਥਾਨਕ ਸਰਕਾਰੀ ਰਿਪੋਰਟ (*b*) ਸਟ੍ਰੀਟ-ਡਾਇਰੈਕਟਰੀ
(*c*) ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਵਲੀ ਦਾ ਜਵਾਬ ਦੇਣਾ
(*d*) ਕਿਤਾਬਾਂ ਵਿਚੋਂ ਤਸਵੀਰਾਂ

ANSWERS / ਉੱਤਰਮਾਲਾ

1. (*b*)	2. (*d*)	3. (*a*)	4. (*c*)	5. (*b*)	6. (*a*)	7. (*a*)	8. (*c*)	9. (*c*)	10. (*a*)
11. (*c*)	12. (*a*)	13. (*b*)	14. (*d*)	15. (*a*)	16. (*b*)	17. (*a*)	18. (*a*)	19. (*a*)	20. (*b*)
21. (*d*)	22. (*b*)	23. (*c*)	24. (*c*)	25. (*d*)	26. (*a*)	27. (*a*)	28. (*c*)	29. (*a*)	30. (*b*)
31. (*a*)	32. (*b*)	33. (*a*)	34. (*d*)	35. (*c*)	36. (*d*)	37. (*c*)	38. (*c*)	39. (*a*)	40. (*a*)
41. (*b*)	42. (*a*)	43. (*d*)	44. (*c*)	45. (*a*)	46. (*a*)	47. (*c*)	48. (*c*)	49. (*d*)	50. (*c*)
51. (*a*)	52. (*d*)	53. (*b*)	54. (*c*)	55. (*b*)	56. (*d*)	57. (*a*)	58. (*d*)	59. (*b*)	60. (*b*)
61. (*c*)	62. (*c*)	63. (*b*)	64. (*c*)	65. (*b*)	66. (*d*)	67. (*b*)	68. (*d*)	69. (*d*)	70. (*c*)
71. (*a*)	72. (*a*)	73. (*a*)	74. (*a*)	75. (*d*)	76. (*b*)	77. (*b*)	78. (*a*)	79. (*d*)	80. (*a*)
81. (*b*)	82. (*c*)	83. (*b*)	84. (*b*)	85. (*a*)	86. (*c*)	87. (*d*)	88. (*c*)	89. (*b*)	90. (*d*)
91. (*d*)	92. (*a*)	93. (*b*)	94. (*d*)	95. (*d*)	96. (*d*)	97. (*b*)	98. (*d*)	99. (*b*)	100. (*c*)
101. (*c*)	102. (*c*)	103. (*b*)	104. (*a*)	105. (*d*)	106. (*d*)	107. (*d*)	108. (*b*)	109. (*a*)	110. (*b*)
111. (*d*)	112. (*d*)	113. (*d*)	114. (*d*)	115. (*c*)	116. (*a*)	117. (*b*)	118. (*a*)	119. (*b*)	120. (*c*)
121. (*b*)	122. (*b*)	123. (*a*)	124. (*b*)	125. (*b*)	126. (*d*)	127. (*b*)	128. (*c*)	129. (*c*)	130. (*b*)
131. (*c*)	132. (*d*)	133. (*d*)	134. (*a*)	135. (*c*)	136. (*d*)	137. (*d*)	138. (*d*)	139. (*a*)	140. (*b*)
141. (*c*)	142. (*a*)	143. (*a*)	144. (*b*)	145. (*d*)	146. (*a*)	147. (*c*)	148. (*a*)	149. (*b*)	150. (*c*)